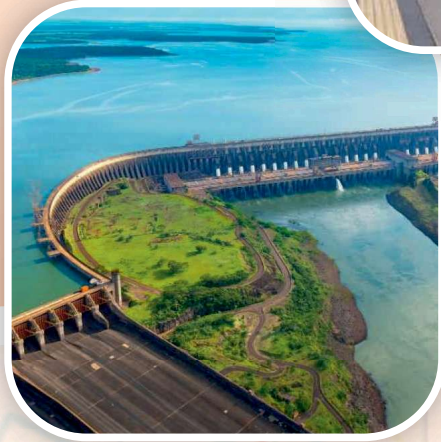

९

पायाभूत सुविधा

९. पायाभूत सुविधा

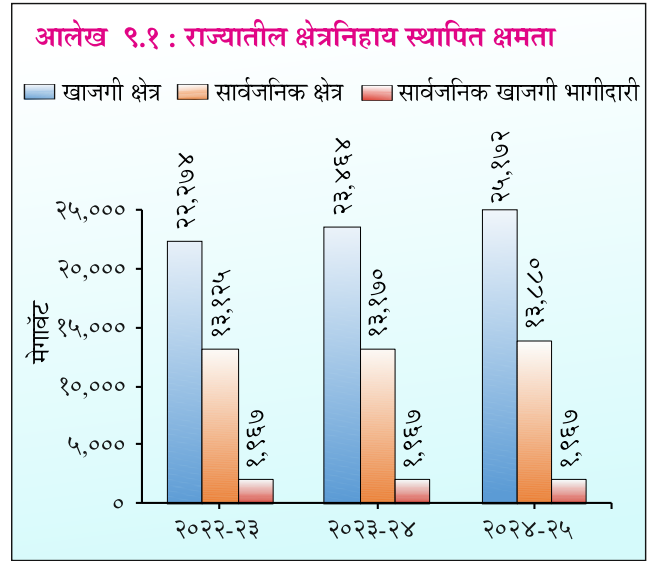
९.१ राज्यातील ऊर्जा, परिवहन आणि दळणवळण क्षेत्रांतील प्रगतीद्वारे पायाभूत सुविधांचा लक्षणीय विकास घडून आला आहे. ऊर्जा क्षेत्रात, ग्रीडचे आधुनिकीकरण, नवीकरणीय ऊर्जा निर्मितीमध्ये वाढ आणि सुधारित पारेषणाचे जाळे यांसाठी केलेल्या प्रयत्नांमुळे अधिक विश्वासार्हता आणि व्यापक ऊर्जा उपलब्धता सुनिश्चित झाली आहे. उन्नत महामार्ग, विस्तारित मेट्रो प्रणाली आणि सुधारित दळणवळण व्यवस्थापन जोडणी यांद्वारे राज्यातील वाहतूक व्यवस्थेला बळकटी मिळाली आहे. हे प्रयत्न सक्षम पायाभूत सुविधा निर्मिती, सर्वसमावेशक आणि शाश्वत औद्योगिकीकरणास चालना आणि नवोपक्रमाला प्रोत्साहन देण्याच्या दिशेने महाराष्ट्राची वचनबद्धता अधोरेखित करतात.

ऊर्जा

९.२ 'सर्वांसाठी किफायतशीर, विश्वासार्ह, शाश्वत आणि आधुनिक ऊर्जेची उपलब्धता' हे शाश्वत विकास ध्येयांपैकी एक ध्येय आहे. मोठ्या प्रमाणात ग्रामीण विद्युतीकरण, स्वच्छ ऊर्जेला प्रोत्साहन देणाऱ्या धोरणांचा अवलंब आणि सौर ऊर्जा प्रकल्पांच्या लक्षणीय वाढीद्वारे नवीकरणीय ऊर्जा क्षमता वाढविणे यामुळे महाराष्ट्राने या ध्येयाच्या पूर्ततेकडे उल्लेखनीय प्रगती साध्य केली आहे. निती आयोगाकडून प्रसिद्ध करण्यात आलेल्या 'शाश्वत विकास ध्येय भारत निर्देशक अहवाल २०२३-२४' नुसार महाराष्ट्राचा या उद्दिष्टासाठीचा शाश्वत विकास निर्देशक गुणांक वर्ष २०१८ मधील ६९ वरून वर्ष २०२४ मध्ये १०० पर्यंत वाढला आहे.

विजेची स्थापित क्षमता

९.३ राज्यात दि. ३१ मार्च २०२५ रोजी पारंपरिक व अपारंपरिक स्रोतांद्वारे वीज निर्मितीची एकूण स्थापित क्षमता ४१,०१९ मेगावॉट असून त्यात खाजगी क्षेत्र, सार्वजनिक क्षेत्र आणि सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी प्रकल्पाचा हिस्सा अनुक्रमे ६१.४ टक्के, ३३.८ टक्के आणि ४.८ टक्के होता. वीज निर्मिती मुख्यतः औष्णिक स्रोतांद्वारे केली जात असून राज्याच्या एकूण स्थापित क्षमतेत त्याचा हिस्सा ५१.३ टक्के आहे. स्रोतनिहाय स्थापित क्षमता तक्ता ९.१ मध्ये दिली आहे.

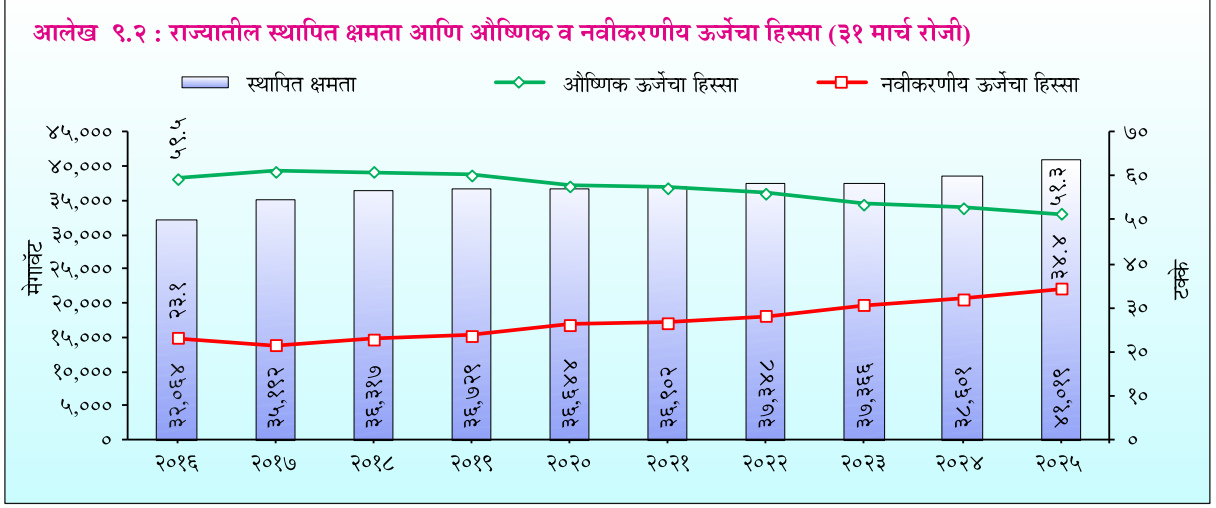

तक्ता ९.१ स्रोतनिहाय स्थापित क्षमता

स्रोत	दि. ३१ मार्च रोजी			दि. ३१ डिसेंबर २०२५ रोजी
	२०२३	२०२४	२०२५	
राज्यांतर्गत	३७,३६६	३८,६०९	४१,०१९	४३,६०२
औष्णिक	२०,०६६	२०,३६६	२१,०२६	१९,६७६
नवीकरणीय	११,४२०	१२,३५५	१४,११३	१८,०४६
जलजन्य	३,०६१	३,०६१	३,०६१	३,०६१
नैसर्गिक वायुजन्य	२,८१९	२,८१९	२,८१९	२,८१९
केंद्रीय क्षेत्राकडून वाटप	७,९४४	८,३२३	८,३२३	८,२८०

आधार : महानिर्मिती, महाऊर्जा, केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण, टाटा पॉवर कं. मर्या., अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या.

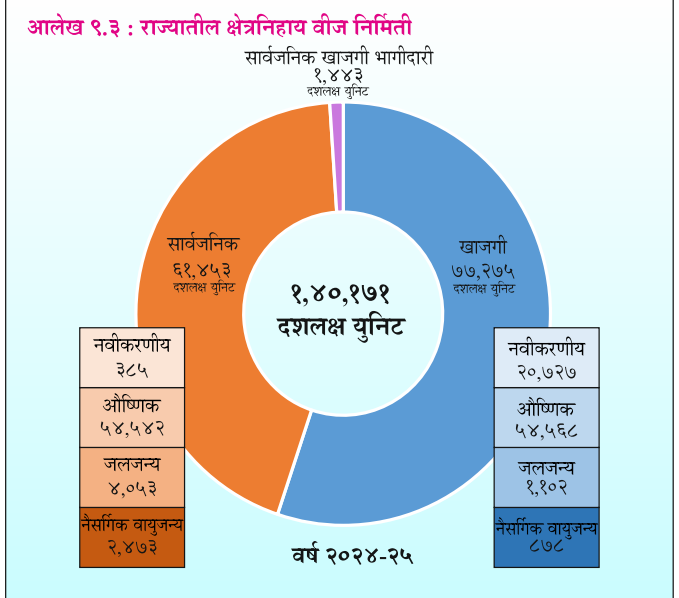
१.३.१ 'महानिर्मिती'च्या भुसावळ औष्णिक ऊर्जा निर्मिती केंद्रात ६६० मेगावॉट क्षमता वाढीचा प्रकल्प फेब्रुवारी २०२५ मध्ये पूर्ण झाला आहे. कोराडी औष्णिक ऊर्जा निर्मिती केंद्रातील १,३२० मेगावॉट क्षमतेच्या प्रकल्पासाठी वैधानिक मंजूरीची प्रक्रिया प्रगतीपथावर आहे.

वीज निर्मिती

१.४ सन २०२४-२५ मध्ये राज्यात १,४०,१७१ दशलक्ष युनिट वीज निर्मिती झाली तर, सन २०२५-२६ मध्ये डिसेंबर पर्यंत राज्यात एकूण १,०५,७८८ दशलक्ष युनिट वीज निर्मिती झाली. सन २०२४-२५ मध्ये राज्यात झालेल्या वीज निर्मितीत खाजगी क्षेत्र, सार्वजनिक क्षेत्र आणि सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी क्षेत्राचा हिस्सा अनुक्रमे ५५.२ टक्के, ४३.८ टक्के आणि १.० टक्के होता.

१.४.१ सन २०२४-२५ मध्ये झालेल्या एकूण वीज निर्मितीत औष्णिक, नवीकरणीय आणि इतर स्रोतांद्वारे निर्माण झालेल्या विजेचा हिस्सा अनुक्रमे ७७.८ टक्के, १५.१ टक्के आणि ७.१ टक्के होता. स्रोतनिहाय वीज निर्मिती तक्ता १.२ मध्ये दिली आहे.

तक्ता १.२ स्रोतनिहाय वीज निर्मिती

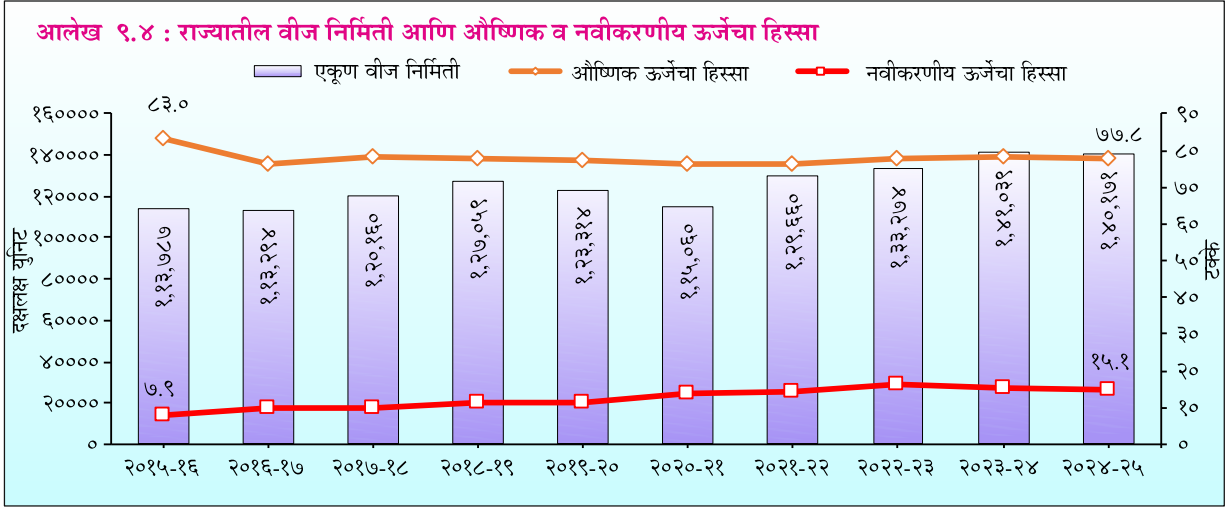
स्रोत	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२५-२६ ⁺
राज्यांतर्गत	१,३३,२७४	१,४१,०३९	१,४०,१७१	१,०५,७८८
औष्णिक	१,०३,४२०	१,१०,४२६	१,०९,११०	८०,३८९
नवीकरणीय ^१	२१,४६८	२१,३९२	२१,११२	१७,७६१
जलजन्य	५,९५६	५,२५१	५,१५५	४,०९४
नैसर्गिक वायुजन्य	२,४३०	३,९७०	४,७९४	३,५४४
केंद्रीय क्षेत्राकडून प्राप्त	४३,९३३	४५,२७५	४५,००९	३०,८४०

टोप : १ युनिट = १ किलोवॉट तास

\$ बंदिस्त विजेसह

+ डिसेंबर पर्यंत

आधार : महानिर्मिती, महावितरण, केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण, टाटा पॉवर कं. मर्या., अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या.

वीज खरेदी

१.५ सन २०२४-२५ मध्ये महावितरणने खरेदी केलेल्या विजेचा प्रती युनिट सरासरी दर ₹ ५.७३ आणि बेस्टने खरेदी केलेल्या विजेचा प्रती युनिट सरासरी दर ₹ ६.१६ होता. महावितरण आणि बेस्ट यांनी खरेदी केलेल्या विजेचा तपशील तक्ता १.३ मध्ये दिला आहे.

तक्ता १.३ महावितरण आणि बेस्ट यांनी खरेदी केलेल्या वीजेचा तपशील

वर्ष	महावितरण		बेस्ट	
	खरेदी केलेली वीज (दशलक्ष युनिट)	एकूण किंमत (₹ कोटी)	खरेदी केलेली वीज (दशलक्ष युनिट)	एकूण किंमत (₹ कोटी)
२०२३-२४	१,६६,९७०	९३,५३४	४,९४४	३,१६६
२०२४-२५	१,६७,३२९	९५,८८१	५,०८२	३,१३१
२०२५-२६+	१,२१,६४०	७०,७२४	३,८०१	२,१८८

आधार: महावितरण, बेस्ट

+ डिसेंबर पर्यंत

विजेचा वापर

१.६ सन २०२४-२५ मध्ये राज्यात विजेचा एकूण वापर १,६६,२२४ दशलक्ष युनिट होता तर, सन २०२५-२६ मध्ये डिसेंबर पर्यंत राज्यात विजेचा एकूण वापर १,२६,४१४ दशलक्ष युनिट होता. राज्यातील क्षेत्रनिहाय विजेचा वापर तक्ता १.४ मध्ये दिला आहे. विजेचा दरडोई अंतिम वापर तक्ता १.५ मध्ये दिला आहे. राज्यातील विजेची स्थापित क्षमता, निर्मिती व वापर परिशिष्ट १.१ मध्ये दिला आहे.

तक्ता १.४ क्षेत्रनिहाय विजेचा वापर

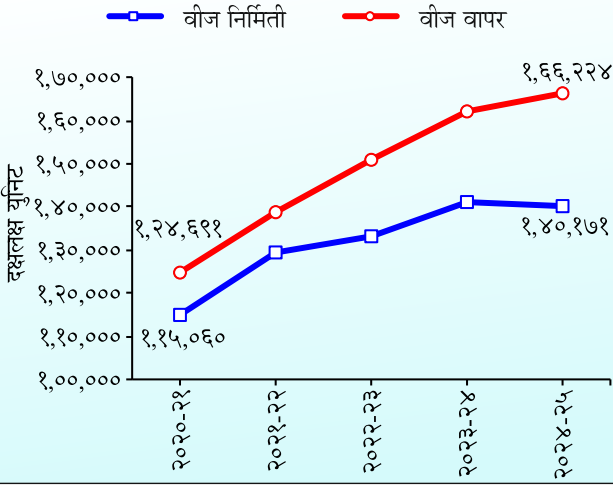
क्षेत्र	(दशलक्ष युनिट)			
	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२५-२६+
औद्योगिक	५८,८४२	६२,६८७	६५,४५९	५१,९७३
कृषि	३७,४८१	४०,९२७	३८,४२८	२५,८०६
घरगुती	३२,७७३	३४,९३५	३७,२११	२९,०००
वाणिज्यिक	१४,३०३	१५,६८७	१६,३०२	१२,६३१
सार्वजनिक सेवा@	६,१११	६,४५०	७,५०६	५,७३७
रेल्वे	२४८	३५६	३८५	३७१
इतर	१,००६	१,०१२	९३३	८९६
सर्व	१,५०,७६४	१,६२,०५४	१,६६,२२४	१,२६,४१४

@ सार्वजनिक दिवाबत्ती व पाणी पुरवठा समाविष्ट

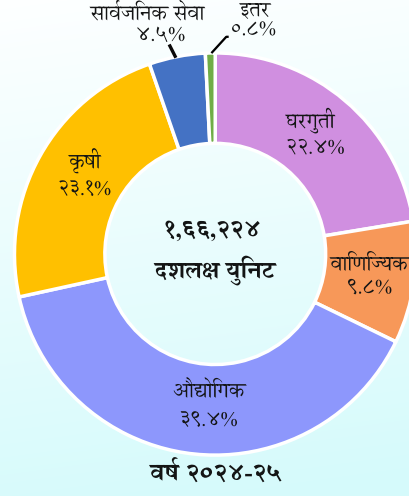
+ डिसेंबर पर्यंत

आधार: महावितरण, बेस्ट, टाटा पॉवर कं. मर्या., अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या.

आलेख १.५ : वीज निर्मिती व वीज वापर यांचा वार्षिक कल

आलेख १.६: वीज वापर

तक्ता १.५ विजेचा दरडोई अंतिम वापर

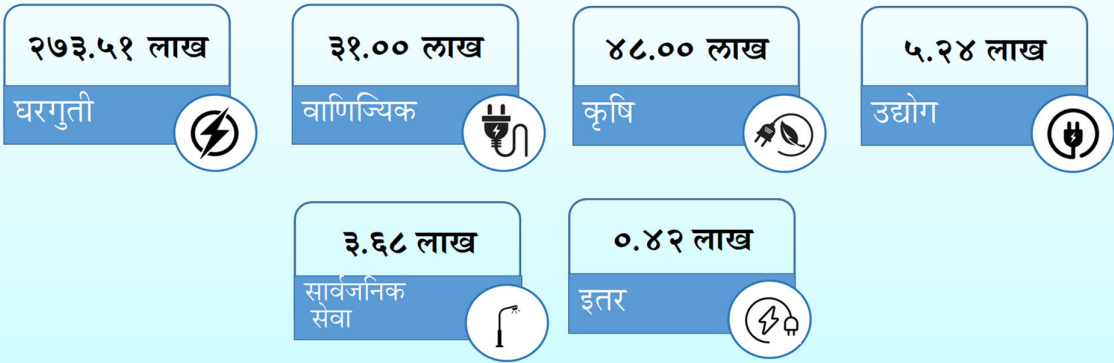
(युनिट)

क्षेत्र	२०२२-२३		२०२३-२४		२०२४-२५*	
	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत
सर्व	१,१९६.७	९१६.०	१,२७६.५	९६७.५	१,२९९.४	१,०१०.६
वाणिज्यिक	११३.५	८४.९	१२३.६	९२.२	१२७.४	९५.१
औद्योगिक	४६७.१	३०२.५	४९३.८	३२२.६	५११.७	३४०.६
कृषि	२९७.५	१७६.६	३२२.४	१९७.४	३००.४	२०५.५
घरगुती	२६०.१	२५५.७	२७५.२	२६४.५	२९०.९	२७३.१

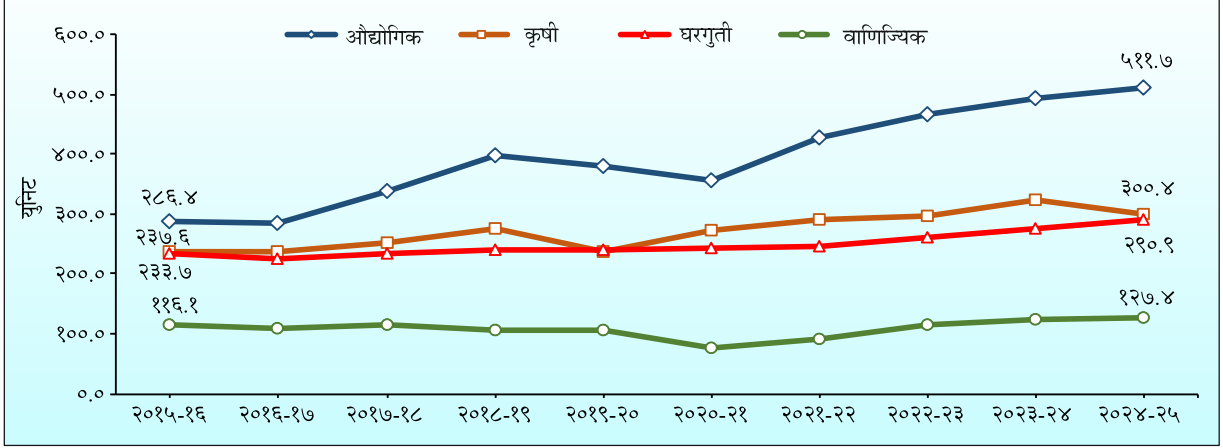
आधार : केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण, महावितरण, बेस्ट, टाटा पॉवर कं. मर्या., अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या.

* अस्थायी

क्षेत्रनिहाय वीज ग्राहक (३१ मार्च २०२५ रोजी)

आलेख १.७ : राज्यातील विजेचा दरडोई अंतिम वापर

विजेची मागणी व पुरवठा

१.७ क्षमता वाढ, पारेषण व वितरण व्यवस्थेतील सुधारणा आणि ऊर्जा संवर्धनाच्या बाबतीत राज्याने केलेल्या विविध उपाययोजनांमुळे वीज पुरवठ्यात सुधारणा झाली आहे. सरासरी कमाल मागणीच्या वेळी वीज पुरवठा तक्ता १.६ मध्ये दिला आहे.

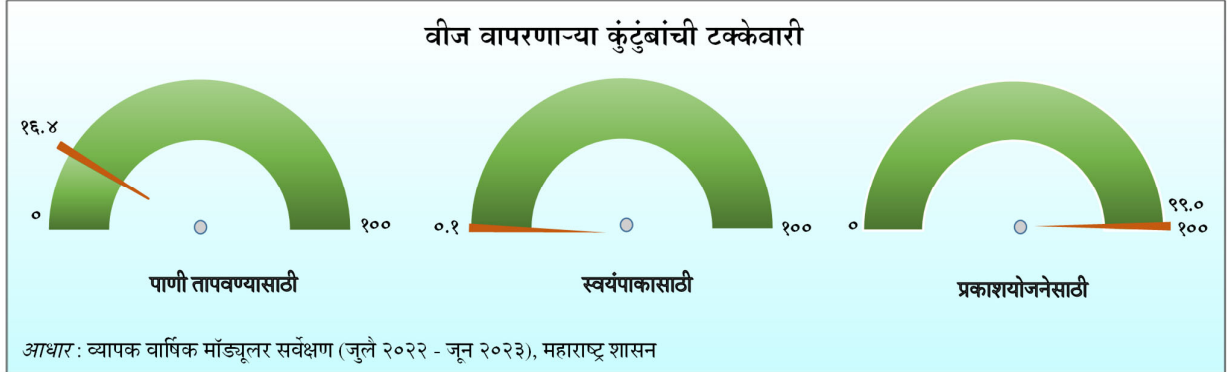
तक्ता १.६ सरासरी कमाल मागणीच्या वेळी वीज पुरवठा

(मेगावॉट)

वर्ष	सरासरी कमाल मागणी	पुरवठा	अधिशेष
२०२२-२३	२२,७७९	२३,१६९	३९०
२०२३-२४	२३,१०५	२३,८११	७०६
२०२४-२५	२३,३७४	२४,३३५	९६१
२०२५-२६+	२२,७६०	२४,९३९	२,१७९

आधार: महावितरण

+ डिसेंबर पर्यंत

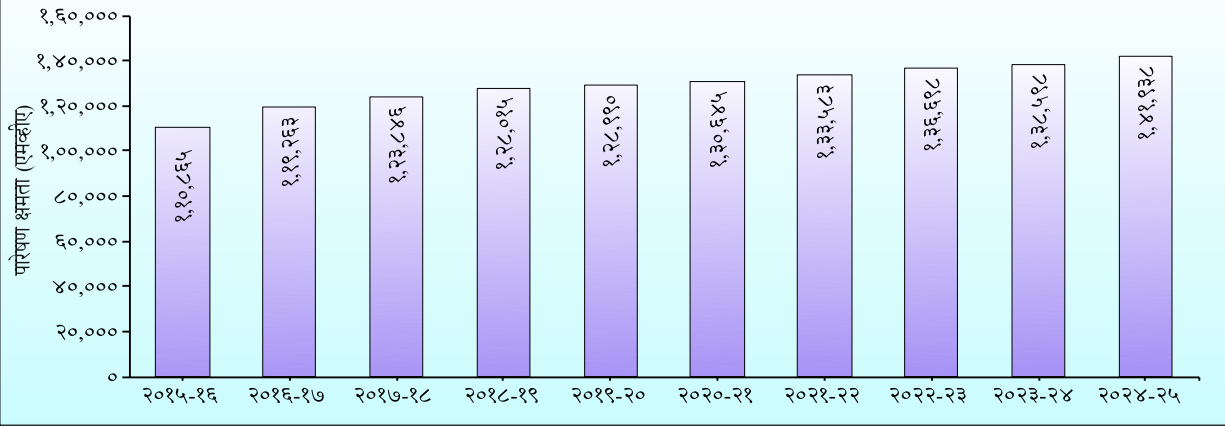

वीज पारेषण व वितरणासंबंधी पायाभूत सुविधांचे जाळे

१.८ पारेषण व वितरणाच्या पायाभूत जाळ्यामध्ये सुधारणा ही सातत्यपूर्ण प्रक्रिया असून त्यात अतिउच्च दाब उपकेंद्रांचे आधुनिकीकरण, सदोष मीटर बदलणे, अत्याधिक भार असलेल्या उच्च व कमी दाबाच्या वाहिन्यांवरील भार अतिरिक्त रोहित्रे पुरवून कमी करणे, नवीन उपकेंद्रे उभारणे व कार्यान्वित करणे यासह वीजचोरी विरुद्ध मोहिम अशा उपाययोजनांचा समावेश आहे.

१.८.१ मार्च २०२५ अखेर महापारेषणचे ५२,२९२ सर्किट किमीचे जाळे व ७५२ उपकेंद्रे यांसह पारेषण क्षमता सुमारे १,४१,९३८ मेगा व्होल्ट ऑम्पिअर (एमव्हीए) होती. पारेषण क्षमता डिसेंबर २०२५ अखेरपर्यंत ५२,८३१ सर्किट किमीचे जाळे व ७६१ उपकेंद्रे यांसह १,४४,१८३ एमव्हीए वाढविण्यात आली. महापारेषण ची सन २०२३-२४ व सन २०२४-२५ साठी पारेषण हानी अनुक्रमे ३.२१ टक्के व ३.२६ टक्के होती.

आलेख १.८ : महापारेषणची वीज पारेषण क्षमता

१.८.२ राज्यात मुंबई शहर वगळता सर्वत्र महावितरणचे वितरण जाळे असून मुंबई शहरात बेस्टचे वितरण जाळे आहे. मुंबई उपनगर जिल्ह्यात महावितरणसह टाटा पॉवर कं. मर्या. व अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या. यांचे वितरण जाळे आहे. राज्यातील वितरण जाळ्याचा तपशील तक्ता १.७ मध्ये दिला आहे.

तक्ता १.७ राज्यातील वितरण जाळ्याचा तपशील

(मार्च २०२५ पर्यंत)

तपशील	वितरण कंपनी			
	महावितरण	बेस्ट	अदानी इलेक्ट्रीसिटी	टाटा पॉवर
उप केंद्रे (संख्या)	४,२३०	२,६२४	७,३२७	१,२१३
वितरणाचे जाळे (किमी)	११,८०,९२०	१२,५६२	२६,२५६	५,६७६
रोहित्रे (संख्या)	९,७१,९६९	३,६५९	७,६९१	१,२४०

आधार : महावितरण, बेस्ट, अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या., टाटा पॉवर कं. मर्या.

१.८.३ सन २०२४-२५ मध्ये राज्यातील वीज वितरणात महावितरणचा हिस्सा ८७.३ टक्के असून, त्याखालोखाल अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या. यांचा (६.३ टक्के), टाटा पॉवर कं. मर्या. यांचा (३.५ टक्के) आणि बेस्टचा (२.९ टक्के) हिस्सा होता. यंत्रणानिहाय वीज वितरण हानी तक्ता १.८ मध्ये दिली आहे.

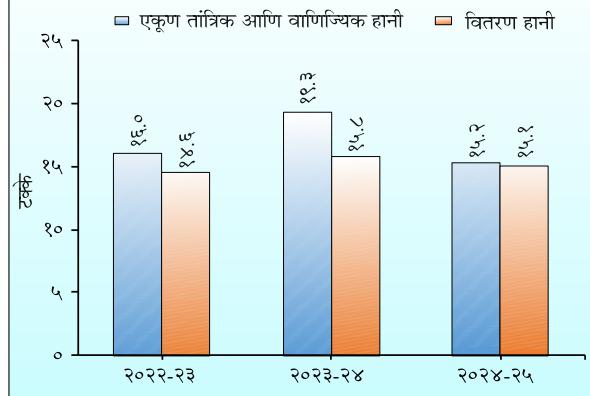
तक्ता १.८ यंत्रणानिहाय वीज वितरण हानी

(टक्के)

वितरण कंपनी	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५
महावितरण	१४.५६	१५.८०	१५.०६
बेस्ट	४.१८	४.१२	४.६४
अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या.	५.८९	५.४५	६.५५
टाटा पॉवर कं. मर्या.	१.१४	१.१९	०.८५

आधार : महावितरण, बेस्ट, अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या., टाटा पॉवर कं. मर्या.

आलेख १.९ : महावितरणाची एकूण तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी आणि वितरण हानी

१.८.४ **सुधारित वितरण क्षेत्र योजना:** एकूण तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी तसेच सरासरी वीज पुरवठा खर्च व सरासरी प्राप्त महसूल यामधील तफावत कमी करण्याच्या उद्देशाने भारत सरकारने सन २०२१ मध्ये सुधारणा अधिष्ठित आणि निष्पत्ती आधारित सुधारित वितरण क्षेत्र योजना सुरु केली आहे. या योजनेअंतर्गत मार्च २०२६ पर्यंत वीज वितरणाच्या पायाभूत सुविधांमध्ये सुधारणा, प्रिपेड स्मार्ट मिटरिंग व इतर अनुषंगिक कामे करण्यासाठी प्रकल्प खर्चाच्या ६० टक्के अनुदान वितरण कंपन्यांना देण्यात येणार आहे. राज्यामध्ये ही योजना महावितरण व बेस्ट मार्फत राबविण्यात येत आहे. या योजनेअंतर्गत, डिसेंबर २०२५ पर्यंत महावितरण मार्फत २,४५१ कृषी फिडरचे विभाजन, ३,८९७ उच्च दाब वितरण प्रणाली रोहित्रे आणि ३०,८३८ एरियल बंड केबल, १,१०२ स्वयंचलित पॉवर फॅक्टर करेक्शन पॅनेल आणि ५,४९४ कंडक्टरचे उन्नतीकरण पूर्ण करण्यात आले आहे. तसेच डिसेंबर २०२५ पर्यंत महावितरणने २.४० कोटी स्मार्ट मीटरच्या उद्दिष्टापैकी सुमारे ७८.६९ लाख स्मार्ट मीटर बसवले आहेत. बेस्टने डिसेंबर २०२५ पर्यंत १०.६ लाख स्मार्ट मीटरच्या उद्दिष्टापैकी सुमारे पाच लाख स्मार्ट मीटर बसवले आहेत.

नियामक उपाययोजना व वीज दर

१.९ महाराष्ट्र राज्य वीज नियामक आयोगास वीज दर नियमनांतर्गत वीज दराच्या सुसूत्रीकरणासाठी उपाययोजना राबविणे, आर्थिक व्यवस्थापन आणि ऊर्जा क्षेत्रातील सुधारणा करणे 'विद्युत अधिनियम, २००३' अन्वये अनिवार्य आहे. महाराष्ट्र वीज नियामक आयोगाने एप्रिल २०२५ ते मार्च २०३० या कालावधीत वितरण कंपन्यांसाठी वर्षनिहाय प्रवर्गनिहाय दर निश्चित करण्याकरिता 'बहुवार्षिक दर नियमन, २०२४' अधिसूचित केले आहे. सन २०२५-२६ मधील सरासरी वीज दर तक्ता १.९ मध्ये दिले आहेत.

तक्ता १.९ सन २०२५-२६ मधील सरासरी वीज दर

ग्राहक गट	महावितरण	बेस्ट	अदानी इलेक्ट्रीसिटी	टाटा पॉवर
(₹ प्रति युनिट)				
लघु दाब - घरगुती/निवासी				
दारिद्र्य रेषेखालील	३.०९	३.८६	@	@
० ते १०० युनिट	७.३१	४.१३	६.७७	३.०७
१०१ ते ३०० युनिट	१३.१७	८.१७	१०.४९	६.७७
३०१ ते ५०० युनिट	१७.५६	१२.६५	११.६८	१२.८९
५०० युनिट पेक्षा अधिक	१९.१५	१४.४५	१२.२०	१४.५४
लघु दाब - व्यावसायिक/अनिवासी				
० ते २० किलोवॉट भार	१३.०९	९.७३	९.३९	८.८७
२० किलोवॉट पेक्षा अधिक आणि ५० किलोवॉट पर्यंत भार	१६.७८	९.५६	९.६३	९.४२
५० किलोवॉट पेक्षा अधिक भार	१९.०४	८.८१	९.२८	९.३८
लघु दाब - उद्योग				
० ते २० किलोवॉट भार	८.६४	८.५१	८.३४	८.०३
२० किलोवॉट पेक्षा अधिक भार	१०.१७	९.६९	९.३५	९.२१
लघु दाब-कृषि				
कृषिपंप (मीटर सह)	५.२४	@	@	@
इतर (मीटर सह)	८.५०	@	@	@
लघु दाब - पथदिवे (सार्वजनिक दिवाबत्ती)				
ग्रामपंचायत आणि अ, ब, क वर्ग नगरपरिषद	९.१९	@	@	@
महानगरपालिका क्षेत्रे	११.२४	#	#	#
लघु दाब - सार्वजनिक सेवा				
शासकीय शैक्षणिक संस्था व रुग्णालये	११.२२	८.२९	८.३२	७.९८
उच्च दाब - व्यावसायिक	१६.८३	७.८६	७.७१	७.५८
उच्च दाब - उद्योग	१०.७८	७.८८	७.५३	६.९२
उच्च दाब - रेल्वे/ मेट्रो/ मोनोरेल	१०.२२	८.८९	८.३१	७.१२
उच्च दाब - सार्वजनिक सेवा				
शासकीय शैक्षणिक संस्था व रुग्णालये	१३.७९	७.८२	७.२६	७.७०
उच्च दाब - कृषिपंप	७.२०	@	@	@
उच्च दाब - कृषि इतर	९.४९	@	@	@

@ ग्राहकांची संख्या निरंक वा अत्यंत कमी असल्याने सरासरी दर दर्शविले नाहीत
आधार: महाराष्ट्र वीज नियामक आयोग

लघु दाब पथदिवे, लघु दाब इतर सार्वजनिक सेवांमध्ये समाविष्ट

नवीकरणीय ऊर्जा

१.१० सन २०३० पर्यंत नवीकरणीय ऊर्जेचा हिस्सा मोठ्या प्रमाणात वाढवण्याकरिता, वीज निर्मितीच्या विद्यमान पारंपरिक स्रोतांना पर्याय म्हणून नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांचा वापर करणे आवश्यक झाले आहे. पवन, सौर, जल, जैविक, बायोगॅस, भरतीच्या लाटा, भू-औष्णिक इत्यादी स्वच्छ व पर्यावरणस्नेही नवीकरणीय ऊर्जेचे स्रोत आहेत. राज्यातील नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांचा प्रोत्साहन, प्रचार व विकासासाठी महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) ही प्राधिकृत संस्था आहे.

१.१०.१ सन २०२४-२५ मध्ये राज्याच्या एकूण स्थापित क्षमतेत नवीकरणीय ऊर्जेचा हिस्सा ३४.४ टक्के आहे. नवीकरणीय ऊर्जेच्या स्थापित क्षमतेनुसार राजस्थान आणि गुजरात नंतर राज्य देशात तिसऱ्या क्रमांकावर आहे. राज्यातील नवीकरणीय ऊर्जेची संभाव्य व स्थापित क्षमता तक्ता १.१० मध्ये दिली आहे.

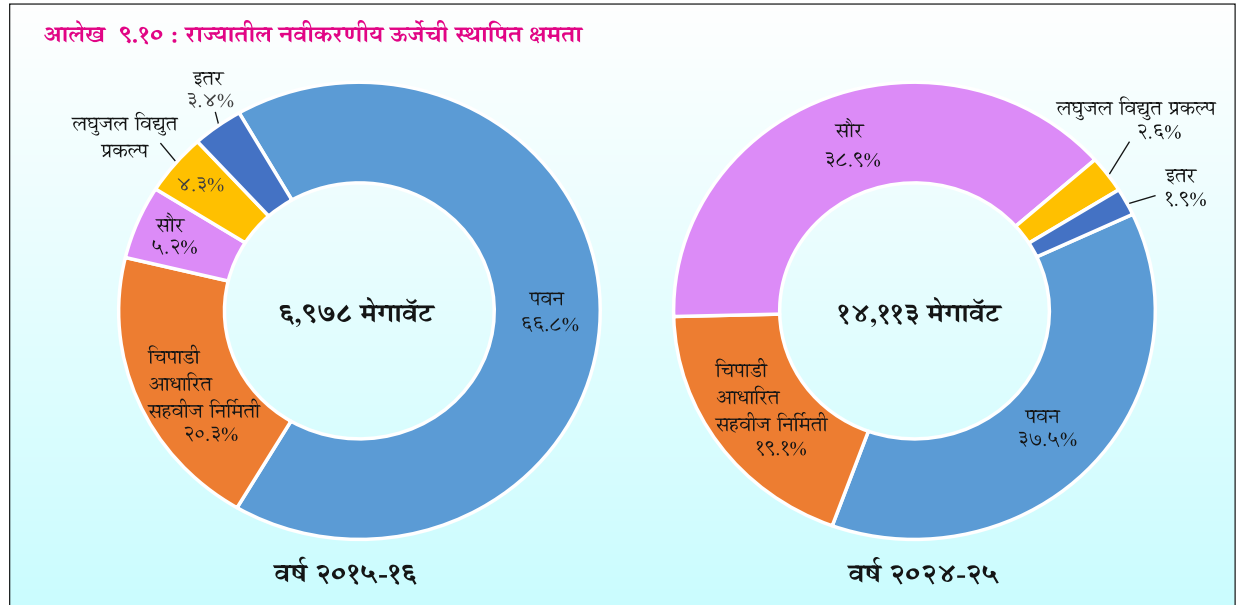
तक्ता १.१० राज्यातील नवीकरणीय ऊर्जेची संभाव्य व स्थापित क्षमता

(मेगावॉट)

स्रोत	संभाव्य क्षमता	स्थापित क्षमता			
		दि. ३१ मार्च रोजी			दि. ३१ डिसेंबर २०२५ रोजी
		२०२३	२०२४	२०२५	
पवन	९८,२१०	५,०११	५,२१४	५,२९१	५,८०६
चिपाडावर आधारित सहवीज निर्मिती	१,५८०	२,४०७	२,५८२	२,६९०	२,७३३
सौर	६४,३२०	३,३७२	३,९१५	५,४८८	८,८५९
लघुजल विद्युत प्रकल्प#	७८६	३७०	३७०	३७०	३७४
कृषि अवशेष	२,६३०	२१५	२१५	२१५	२१५
औद्योगिक कचरा	८९८	४२	४२	४२	४२
शहरी घन कचरा		३	१७	१७	१७
एकूण	१,६८,४२४	११,४२०	१२,३५५	१४,११३	१८,०४६

आधार : महाऊर्जा

जलसंपदा विभागाने स्थापित केलेले २५ मेगावॉट पेक्षा कमी क्षमतेचे प्रकल्प

१.११ नवीकरणीय ऊर्जा खरेदी बंधन व नवीकरणीय ऊर्जा प्रमाणपत्रे पद्धती: बांधील यंत्रणेद्वारे (वितरण कंपनी, ग्रीडला जोडलेले बंदिस्त वीज निर्मिती प्रकल्प व वितरण मुक्त प्रवेश असलेले ग्राहक) वापर केलेल्या एकूण विजेपैकी विनिर्दिष्ट मर्यादित नवीकरणीय ऊर्जा खरेदी करणे हे महाराष्ट्र वीज नियामक आयोगाने नवीकरणीय ऊर्जा खरेदी बंधन (आरपीओ) अंतर्गत बंधनकारक केले आहे.

९.११.१ नवीकरणीय ऊर्जेस चालना देणे आणि उपलब्ध असलेले नवीकरणीय ऊर्जा स्रोत व बांधील यंत्रणांना साध्य करावयाचे 'आरपीओ' यांच्यातील तफावत दूर करण्याकरिता नवीकरणीय ऊर्जा प्रमाणपत्र (आरईसी) हे बाजाराधारीत साधन आहे. राज्याबाहेरील किंवा राज्यातील निर्मिती झालेल्या नवीकरणीय ऊर्जेच्या खरेदीस अनुसरून 'आरईसी' प्रमाणपत्र 'आरपीओ' च्या अनुपालनासाठी पात्र मानले जाते. 'आरईसी' पद्धती अंतर्गत ३१ डिसेंबर २०२५ अखेर महाऊर्जा कडून ३७१ नवीकरणीय ऊर्जा प्रकल्पांना (एकूण क्षमता १,१८२.०२ मेगावॉट) मान्यता देण्यात आली आहे. 'आरपीओ' अंतर्गत साध्याचा तपशील तक्ता ९.११ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.११ 'आरपीओ' अंतर्गत साध्याचा तपशील

(टक्के)

वितरण कंपनी	सौर ऊर्जा		इतर नवीकरणीय ऊर्जा	
	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२२-२३	२०२३-२४
ऊर्जा खरेदी बंधन	८.०	१०.५	११.५	११.५
महावितरण	७.२	७.३	८.६	७.०
बेस्ट	१.८	१.१	०.१	०.०
अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या.	१४.१	१७.३	११.५	१३.२
टाटा पॉवर कं मर्या.	१७.३	१८.३	७.५	११.२

आधार: महाऊर्जा

९.११.२ महाराष्ट्र वीज नियामक आयोगाच्या 'आरपीओ-आरईसी नियमन-२०१९' च्या फेब्रुवारी २०२४ मध्ये झालेल्या सुधारणेनुसार सन २०२४-२५ मध्ये बांधील यंत्रणांना त्यांच्या एकूण पारंपरिक वीज वापरामध्ये किमान पवन ऊर्जा ०.६७ टक्के, जलजन्य ऊर्जा ०.३८, सौर ऊर्जा १.५० टक्के व इतर नवीकरणीय ऊर्जा २७.३५ टक्के खरेदी करणे बंधनकारक आहे. 'आरपीओ' अंतर्गत वर्ष २०२४-२५ करिता साध्याचा तपशील तक्ता ९.१२ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.१२ 'आरपीओ' अंतर्गत वर्ष २०२४-२५ करिता साध्याचा तपशील

(टक्के)

वितरण कंपनी	पवन	जलजन्य	वितरित	इतर
वर्ष २०२४-२५ करिता ऊर्जा खरेदी बंधन	०.६७	०.३८	१.५०	२७.३५
महावितरण	०.१४	०.००	२.८५	१४.०६
बेस्ट	०.००	०.००	०.२७	६६.३१
अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई मर्या.	०.००	०.००	३.७८	२८.५८
टाटा पॉवर कं मर्या.	०.००	०.००	०.४८	३८.४५

आधार: महाऊर्जा

नवीकरणीय ऊर्जेबाबत धोरणे

९.१२ शाश्वत ऊर्जा आणि कार्बन उत्सर्जन कमी करण्याच्या वचनबद्धतेचा एक भाग म्हणून राज्य शासनाने नवीकरणीय ऊर्जेला प्रोत्साहन देण्यासाठी अनेक धोरणे राबवली आहेत. त्यापैकी महत्वाची धोरणे खाली दिली आहेत.

- **अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण, २०२०** - राज्य शासनाने पारेषण संलग्न व पारेषण विरहित प्रकल्पांसाठी नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांपासून १७,३६० मेगावॉट क्षमतेच्या वीज निर्मितीचे धोरण अंगिकारले आहे.
- **महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण, २०२३** - सन २०३० पर्यंत उद्योगांमध्ये कार्बन मुक्ततेला चालना देणे तसेच हरित हायड्रोजन क्षेत्रात निर्यातीला प्रोत्साहन देणे आणि ऊर्जा सुरक्षितता वाढविणे, यांकरिता राज्यात प्रतीवर्षी किमान ५०० किलोटन हरित हायड्रोजनची उत्पादन क्षमता निर्माण करण्याचे महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरणाचे उद्दिष्ट आहे.

विद्युतीकरण संबंधित योजना

९.१३ राज्यात दि. ३१ मार्च २०२५ अखेर एकूण ५१.२६ लाख कृषिपंपांचे विद्युतीकरण झाले आहे. सन २०२५-२६ मध्ये डिसेंबर पर्यंत एकूण २,७४,६१४ कृषि पंपांचे विद्युतीकरण करण्यात आले आहे. कृषि क्षेत्र आणि घरगुती वापरासाठी विद्युतीकरणाबाबत राज्यात विविध योजना राबविल्या जात आहेत. विद्युतीकरणसंबंधी विविध योजनांचा तपशील तक्ता ९.१३ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.१३ विद्युतीकरण संबंधी विविध योजनांचा तपशील

(योजनेच्या सुरुवातीपासून डिसेंबर २०२५ पर्यंत)

योजना	योजनेची उद्दिष्टे	योजनेची सुरुवात	बाब	साध्य
कृषि क्षेत्रातील विद्युतीकरण योजना				
प्रधान मंत्री किसान ऊर्जा सुरक्षा एवं उत्थान महाभियान (पीएम कुसुम)	राज्यात पारेषण विरहीत सौर कृषि पंप स्थापित करणे	जुलै २०१९	स्थापित सौर कृषि पंपांची संख्या	१,९६,७७३
मुख्यमंत्री सौर कृषि वाहिनी योजना २.०	राज्यात १६,००० मेगावॉट सौर ऊर्जा क्षमता स्थापित करून राज्यातील १०० टक्के कृषि पंप ग्राहकांना दिवसा वीजपुरवठा करणे	मे २०२३	स्थापित सौर ऊर्जा क्षमता (मेगावॉट)	२,८८७.८
मुख्यमंत्री बळीराजा मोफत वीज योजना	७.५ एचपी पर्यंतच्या कृषि पंप वापरकर्त्यांना मोफत वीज पुरविणे	जुलै २०२४	लाभार्थींची संख्या	४५,०१,३७३
उच्च दाब वितरण प्रणाली योजना	राज्यातील दि. ३१ मार्च, २०१८ अखेर वीज जोडणीकरिता आवश्यक शुल्क भरलेल्या व जोडणीसाठी प्रलंबित कृषिपंपांना वीज जोडणी देणे	मे २०१८	वीज जोडण्यांची संख्या	१,३८,८३६
घरगुती वापरासाठी विद्युतीकरण योजना				
प्रधानमंत्री सूर्य घर मोफत वीज योजना	तीन किलोवॉट पर्यंत रुफटॉप सौर यंत्रणा बसवणाऱ्या ग्राहकांना अनुदान देऊन एक कोटी घरांना वीज पुरविणे	फेब्रुवारी २०२४	स्थापित क्षमता (मेगावॉट)	१,४९३.९
रुफटॉप सोलार प्रोग्राम	सर्व क्षेत्रातील वीज ग्राहकांसाठी रुफटॉप सौर यंत्रणा स्थापित करणे	फेब्रुवारी २०१६	रुफटॉप सौर यंत्रणांची स्थापित क्षमता (मेगावॉट)	४,६८९.०
अटल पुनरुज्जीवन आणि शहरी परिवर्तन अभियान (अमृत)	पाणीपुरवठा आणि सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्पांसाठी सौर ऊर्जा प्रकल्पांची अंमलबजावणी सुनिश्चित करणे	डिसेंबर २०१८	स्थापित क्षमता (किलोवॉट)	१५,८०९
अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण, २०२० अंतर्गत योजना				
विकेंद्रीत सूक्ष्म पारेषण प्रकल्प	पारंपरिक पद्धतीने विद्युतीकरण होऊ न शकणाऱ्या राज्यातील अतिदुर्गम भागातील गावे/ पाडे यांमधील घरांना सौरऊर्जा अथवा अन्य अपारंपरिक ऊर्जेद्वारे शाश्वत व अखंडित वीज पुरवठा करण्याकरिता विकेंद्रीत सूक्ष्म पारेषण प्रकल्प स्थापित करणे	डिसेंबर २०२०	विकेंद्रीत सूक्ष्म पारेषण प्रकल्पांची स्थापित क्षमता (किलोवॉट)	९१.२
सौर ऊर्जेवर आधारित शीतगृह	शेतमालाची साठवण करण्यासाठी प्रतीवर्षी सौर ऊर्जेवर आधारित प्रत्येकी ४ किलोवॉट चे ८०० शीतगृहे स्थापित करणे	डिसेंबर २०२०	स्थापित शीतगृहांची संख्या	२२
ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रम	महावितरण कंपनीला पुढील ५ वर्षांमध्ये ज्या गावे /वाड्या / पाड्यांचे पारंपरिक पद्धतीने विद्युतीकरण करणे शक्य होणार नाही अशा ठिकाणी महाऊर्जा मार्फत सौरऊर्जेवर आधारित घरगुती दिवे व पंखा उपलब्ध करून देणे.	डिसेंबर २०२०	विद्युतीकरण करण्यात आलेल्या घरांची संख्या	७,९७७

आधार: महावितरण, महाऊर्जा

९.१३.१ ऊर्जा संवर्धनाबाबत विविध उपाययोजना: ऊर्जा संवर्धनास प्रोत्साहन देणाऱ्या विविध उपाययोजनांची माहिती तक्ता ९.१४ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.१४ ऊर्जा संवर्धनास प्रोत्साहन देणाऱ्या विविध उपाययोजनांची माहिती

बाब	दि. ३१ डिसेंबर २०२५ पर्यंत (संख्या)	संभाव्य ऊर्जा बचत क्षमता (दशलक्ष युनिट)	प्रती वर्षी संभाव्य कार्बन कपात (मे. टन)
नवीकरणीय ऊर्जेबाबत उपाययोजना			
अ) ऊर्जा लेखा परीक्षण	२,३४४	९५.३३	७८,१७१.२२
ब) सहज ऊर्जा लेखा परीक्षण	४,१८९	८.८०	७,२४०.४६
क) शासकीय/निमशासकीय कार्यालयांच्या इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रात्यक्षिक प्रकल्प राबविणे	१७७	१५.८३	१२,९८१.३३
ड) महानगरपालिका/नगरपालिकांमध्ये ऊर्जा संवर्धन संयंत्रे बसविणे	४०	२.४३	१,९९२.६१
ब्युरो ऑफ एनर्जी एफीशिएन्सी अंतर्गत योजना			
अ) आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम गाव मोहीम	४४	२.६६	२,१८८.००
ब) शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम उपक्रम राबविणे	४६४	१.८१	१,४८९.५१
क) शासकीय/निमशासकीय रुग्णालयांमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रात्यक्षिक प्रकल्प राबविणे	४६	०.३४	२८६.४५
ड) नगरपालिकांमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रात्यक्षिक प्रकल्प राबविणे	२२	१.७०	१,३९९.२७
इ) शासकीय इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन प्रात्यक्षिक प्रकल्प राबविणे	२२	०.९०	७४१.८२
ई) ऊर्जा क्लब	५३३	ला.ना.	ला.ना.
पवन मापन केंद्रे	४१४	ला.ना.	ला.ना.
शासकीय इमारतीतील सौर ऊर्जा प्रकल्प	५,१७६	५५.९४	४५,८७७.६०
जैविक कांडी कोळसा (ब्रिक्वेटिंग) प्रकल्प प्रदर्शने	२१३	ला.ना.	ला.ना.
	३६७	ला.ना.	ला.ना.

आधार: महाऊर्जा

ला.ना. लागू नाही

ऊर्जेचे इतर प्रकार

पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू

९.१४ राज्यात पाईपद्वारे नैसर्गिक वायू (पीएनजी) जोडणी व कॉम्प्रेसड नैसर्गिक वायू (सीएनजी) केंद्रे याकरिता महानगर गॅस मर्या., महाराष्ट्र नॅचरल गॅस मर्या. आणि गॅस अॅथॉरिटी ऑफ इंडिया मर्या. (गेल) या यंत्रणा कार्यरत आहेत. पीएनजी जोडणी व सीएनजी स्टेशन यांची माहिती तक्ता ९.१५ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.१५ पीएनजी जोडणी व सीएनजी स्टेशन यांची माहिती

तपशील	२०२२-२३		२०२३-२४		२०२४-२५	
	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत
सीएनजी स्टेशन (संख्या)	७४१	५,६६६	९६४	६,८६१	१,१२२	८,०६७
सीएनजी विक्री ('००० मे.टन)	१,०२२	५,१०३	१,१३०	५,६६१	१,३११	६,६९०
पीएनजी जोडणी ('०००)	२,८४६	११,०८४	३,६२३	१२,९८३	४,२५७	१५,१०७
घरगुती	२,८४१	११,०२९	३,६१८	१२,९२३	४,२५१	१५,०४१
औद्योगिक	०.९	१६.६	१.०	१८.८	१.२	२०.५
वाणिज्यिक	४.७	३७.८	४.९	४१.४	५.३	४५.४

आधार: पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू मंत्रालय, भारत सरकार

पेट्रोलियम उत्पादनांचा वापर

९.१५ प्रमुख पेट्रोलियम उत्पादनांच्या वापराचा तपशील तक्ता ९.१६ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.१६ प्रमुख पेट्रोलियम उत्पादनांच्या वापराचा तपशील

पेट्रोलियम उत्पादने	('००० मे. टन)			
	२०२३-२४		२०२४-२५*	
	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत
नाफ्था	३७७	१३,८६४	३२८	१३,०२८
द्रवरूप पेट्रोलियम गॅस (एलपीजी)	३,४२६	२९,६५०	३,५३३	३१,३२८
मोटर स्पिरीट/गॅसोलिन (एमएस)	४,०६८	३७,२१९	४,३७१	४०,००५
उच्च दर्जाचे केरोसिन (एसकेओ)	४	४७९	३	४०८
एक्वीशन टर्बाईन इंधन (एटीएफ)	१,४६८	८,२४७	१,५६८	८,९८५
हाय स्पीड डिझेल (एचएसडी)	९,९३१	८९,६५३	१०,४५०	९१,४०७
कमी प्रतीचे डिझेल ऑईल (एलडीओ)	१२२	७८३	१२९	८३८
फर्नेस ऑईल (एफओ)	५४६	५,६४५	६४२	५,७२०
हॉट हेवी स्टॉक (एचएचएस)/ लो सल्फर हेवी स्टॉक (एलएसएचएस)	७३३	८७३	१९५	७७७
लुब्रीकंट/वंगण	४८७	४,०७६	५२१	४,५८१
डांबर	६१७	८,८३८	५९४	८,५८२
इतर	८०१	३३,९४३	७५४	३३,५६३
एकूण	२२,५८०	२,३३,२७०	२३,०८८	२,३९,२२२

आधार: पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू मंत्रालय, भारत सरकार

* अस्थायी

९.१५.१ उच्च दर्जाचे केरोसिन (एसकेओ)/ कमी प्रतीचे डिझेल ऑईल (एलडीओ) वितरक आणि एसकेओ/एलडीओ किरकोळ विक्री केंद्रे यांचा तपशील तक्ता ९.१७ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.१७ एसकेओ/ एलडीओ वितरक आणि एसकेओ/एलडीओ किरकोळ विक्री केंद्रे

तपशील	२०२२-२३		२०२३-२४		२०२४-२५	
	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत
एसकेओ/एलडीओ वितरक (संख्या)	७८६	६,४१४	७८६	६,३४४	७८६	६,३९५
एसकेओ/एलडीओ किरकोळ विक्री केंद्रे (संख्या)	८,०४५	८६,८५५	८,३५८	९०,०८४	८,७९८	९६,७२४
सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेसाठी एसकेओ चे वाटप ('००० मे. टन)	१३	९६८	६	७५६	२	३२४
सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेसाठी एसकेओ ची उचल ('००० मे. टन)	३	३०८	१	२९८	१	२३०

आधार: पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू मंत्रालय, भारत सरकार

९.१५.२ द्रवरूप पेट्रोलियम गॅस (एलपीजी) ग्राहक आणि वितरक यांचा तपशील तक्ता ९.१८ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.१८ एलपीजी ग्राहक आणि वितरक यांचा तपशील

तपशील	२०२२-२३		२०२३-२४		२०२४-२५	
	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत
एलपीजी सक्रिय घरगुती ग्राहक (लाख)	३०४	३,१४०	३११	३,२४२	३१७	३,२९७
एलपीजी वितरक (संख्या)	२,२३१	२५,३८६	२,२३७	२५,४८१	२,२४०	२५,५६६
स्वयंचालित एलपीजी वितरण केंद्रे (संख्या)	५९	६४०	२७	४६८	२१	४४०
बॉटलिंग प्लांट्स (संख्या)	२२	२०८	२२	२१०	२२	२११
बॉटलिंग क्षमता (प्रति वर्ष हजार मे. टन)	२,६१०	२२,२२५	२,६७०	२२,८४३	२,६७०	२३,०८३

आधार: पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू मंत्रालय, भारत सरकार

वाहतूक व दळणवळण

९.१६ सामाजिक व आर्थिक विकासासाठी चालना देण्यासाठी विश्वासाह, सुरक्षित व अखंडित वाहतूक व दळणवळण व्यवस्था आवश्यक आहे. वाहतूक व्यवस्थेमध्ये रस्ते, रेल्वे, जलमार्ग आणि हवाईमार्ग यांचा समावेश होतो तर दळणवळण व्यवस्थेमध्ये टपाल सेवा, दूरध्वनी, भ्रमणध्वनी, इंटरनेट सेवा इत्यादी प्रमुख संपर्क माध्यमे आहेत. वाहतूक व दळणवळण क्षेत्रातील तांत्रिक प्रगतीमुळे जलद संपर्क, सेवा पुरवठ्यात सुधारणा आणि उत्पादकतेत वाढ होते.

रस्ते वाहतूक

९.१७ **रस्त्यांचे जाळे:** रस्त्यांच्या जाळ्यामध्ये महामार्ग, जिल्हा रस्ते, ग्रामीण रस्ते व शहरांतर्गत रस्ते यांचा समावेश आहे. माहे मार्च २०२५ अखेर राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषदांच्या देखभालीखालील रस्त्यांची एकत्रित लांबी इतर यंत्रणांच्या देखभालीखालील रस्त्यांची लांबी वगळता ३.४५ लाख किमी होती. वन विभागाच्या देखभालीखालील रस्त्यांची लांबी मार्च २०२५ अखेर १५,९६६.७१ किमी होती. राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषद यांच्या देखभालीखालील राज्यातील रस्त्यांची प्रकारानुसार लांबी तक्ता ९.१९ मध्ये तर त्याची समयमालिका परिशिष्ट ९.२ मध्ये दिली आहे. जिल्हानिहाय रस्त्यांच्या लांबीचे रुंदीनुसार वर्गीकरण परिशिष्ट ९.३ मध्ये दिले आहे.

तक्ता ९.१९ राज्यातील रस्त्यांची प्रकारानुसार लांबी

(दि. ३१ मार्च रोजी)

वर्ष	रस्त्यांची लांबी (किमी)						एकूण
	राष्ट्रीय महामार्ग	प्रमुख राज्य महामार्ग	राज्य महामार्ग	प्रमुख जिल्हा रस्ते	इतर जिल्हा रस्ते	ग्रामीण रस्ते	
२०२१-२२	१८,३६६	२,६२२	२९,२६५	६८,५३५	४५,३७१	१,५९,७१४	३,२३,८७३
२०२२-२३	१८,३६६	२,७१६	३०,४६५	७१,५७४	४३,२२९	१,५९,१३९	३,२५,४८९
२०२३-२४	१८,३६६	२,६९२	३०,९२२	७४,१७८	४२,०३९	१,७१,६५१	३,३९,८४८
२०२४-२५*	१८,३६६	२,६९२	३१,५३२	७४,७९७	४२,२१७	१,७६,२१८	३,४५,८२२

टीप : आकडे संक्षिप्ततात दिल्याने बेरजा जुळतीलच असे नाही

*अस्थायी

आधार : सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र शासन, ग्रामविकास विभाग, महाराष्ट्र शासन

९.१८ **केंद्रीय रस्ते निधी योजना:** राष्ट्रीय महामार्ग, राज्य रस्ते (आंतरराज्य जोडणारे व आर्थिक दृष्ट्या महत्वाचे), ग्रामीण रस्ते यांचा विकास व देखभाल दुरुस्ती करणे तसेच रेल्वे रुळ ओलांडण्यासाठी रेल्वे रुळावरील उड्डाण पूल व भुयारी मार्ग बांधणे आणि कर्मचारी नसलेल्या रेल्वे क्राॅसिंगच्या ठिकाणी आवश्यक ती सुरक्षा यंत्रणा उभारणे यासाठी भारत सरकार सन २००१-०२ पासून केंद्रीय रस्ते निधी योजना राबवित आहे. केंद्रीय रस्ते निधी योजने अंतर्गत राज्यातील १,६९१ मंजूर कामांपैकी मार्च २०२५ अखेर ७७ टक्के कामे पूर्ण झाली आहेत.

९.१९ **प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजना:** भारत सरकारकडून सन २००० मध्ये सुरू करण्यात आलेल्या प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजनेचा उद्देश ग्रामीण भागात ५०० व अधिक (आदिवासी भागात २५० व अधिक) लोकसंख्या असलेल्या तसेच रस्त्याने न जोडलेल्या वस्त्यांना बारमाही रस्त्यांनी जोडणे असा होता. ग्रामीण व्यापारी केंद्राच्या वाढीस सहाय्यकारी अशा आर्थिक दृष्ट्या महत्वाच्या निवडक ग्रामीण रस्त्यांची दर्जोन्नती करणे या उद्देशाने सन २०१३ मध्ये भारत सरकारने प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ सुरू केली. माध्यमिक शाळा, प्राथमिक आरोग्य केंद्रे आणि बाजार समिती केंद्रे यांना जोडणाऱ्या रस्त्यांची दर्जोन्नती करणे या उद्देशाने भारत सरकारने सन २०१९ मध्ये प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ सुरू केली. माहे डिसेंबर २०२५ अखेर प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत रस्त्यांनी जोडलेल्या वस्त्यांची संख्या १,४१७ होती. प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत बांधलेल्या व दर्जोन्नती केलेल्या रस्त्यांची लांबी तक्ता ९.२० मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२० प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत बांधलेल्या व दर्जोन्नती केलेल्या रस्त्यांची लांबी

(डिसेंबर २०२५ पर्यंत)

टप्पा	मंजूर रस्त्यांची लांबी (किमी)	काम पूर्ण झालेल्या रस्त्यांची लांबी (किमी)	खर्च (₹ कोटी)
टप्पा - १	२४,२१०.८७	२४,१७२.११	७,२९०.५६
टप्पा - २	२,५८५.९१	२,५८५.९१	१,४३७.३२
टप्पा - ३	६,३३१.४७	४,८९५.११	४,०६८.८७
एकूण	३३,१२८.२५	३१,६५३.१३	१२,७९६.७५

आधार : ग्रामविकास विभाग, महाराष्ट्र शासन

९.२० **मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना:** प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेत समाविष्ट नसलेल्या, रस्त्यांनी न जोडलेल्या वस्त्यांना जोडणे व अस्तित्वात असलेल्या ग्रामीण रस्त्यांची दर्जोन्नती करणे याकरिता सन २०१५-१६ पासून राज्यात मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना राबविण्यात येत आहे. सन २०२१-२२ पासून राज्यातील इतर जिल्हा रस्ते व ग्रामीण रस्त्यांची दर्जोन्नती करण्यासाठी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ राबविण्यात येत आहे. याव्यतिरिक्त रस्त्यांच्या बांधकामासाठी सन २०२३-२४ पासून सिमेंट काँक्रीट तंत्रज्ञानाचा वापर केला जात आहे. माहे मार्च २०२४ पासून २३,००० किमी लांबीचे रस्ते आणि पूल बांधण्यासाठी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ राबविण्यात येत आहे. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत बांधलेल्या व दर्जोन्नती केलेल्या रस्त्यांची लांबी तक्ता ९.२१ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२१ मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजने अंतर्गत बांधलेल्या व दर्जोन्नती केलेल्या रस्त्यांची लांबी

(डिसेंबर २०२५ पर्यंत)

टप्पा	मंजूर रस्त्यांची लांबी (किमी)	काम पूर्ण झालेल्या रस्त्यांची लांबी (किमी)	खर्च (₹ कोटी)
टप्पा-१	३०,९२२	३०,१२०	२१,६३०.००
टप्पा-२	१६,८८७	२,४५०	२,३५०.००
टप्पा-३	२३,०००	-	-

आधार : ग्रामविकास विभाग, महाराष्ट्र शासन

९.२१ **भारतमाला परियोजना:** भारत सरकार देशभरात मालवाहतूक व प्रवासी वाहतूकीची कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी तसेच पायाभूत सुविधांमधील उणिवा भरून काढण्यासाठी सन २०१५ पासून भारतमाला परियोजना हा कार्यक्रम राबवित आहे. राज्यामध्ये या कार्यक्रमा अंतर्गत ₹ ४६,१६४ कोटी किंमतीच्या ३५ प्रकल्पांचे काम सुरु असून त्यापैकी पूर्ण झालेले १७ प्रकल्प वाहतूकीस खुले झाले. या प्रकल्पात संत तुकाराम पालखी मार्ग, संत ज्ञानेश्वर पालखी मार्ग, वडोदरा- मुंबई जलदगती महामार्ग यांचा समावेश आहे.

९.२२ **महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाचे प्रकल्प:** राज्यातील रस्ते व संलग्न पायाभूत सुविधांचा प्रामुख्याने खाजगी सहभागाच्या माध्यमातून विकास करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ कार्यरत असून महामंडळाद्वारे रस्ते प्रकल्प, उड्डाणपूल प्रकल्प, टोल वसुली अधिकार, इत्यादी कामे केली जातात. महामंडळाने हाती घेतलेले बहुतांशी प्रकल्प 'बांधा, वापरा व हस्तांतरित करा' या तत्वावर आहे. राज्य रस्ते विकास महामंडळाच्या सुरु असलेल्या प्रकल्पांची सद्यःस्थिती तक्ता ९.२२ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२२ महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाच्या सुरु असलेल्या प्रकल्पांची सद्यःस्थिती

(डिसेंबर २०२५ पर्यंत)

प्रकल्पाचे नाव	प्रकल्पाची अंदाजित किंमत (₹ कोटी)	खर्च (₹ कोटी)	काम पूर्ण होण्याचे अपेक्षित वर्ष
वर्सावा - वांद्रे सागरी सेतू प्रकल्प	१८,१२०.९६	४,८१९.६४	२०२८-२९
मुंबई - पुणे द्रुतगती महामार्गाचे आवर्धन	७,१५५.००	७,५६०.४४	२०२५-२६
पुणे चक्राकार वळण रस्ता	४२,२७७.७०	११,१४१.४८	२०२७-२८
विरार - अलिबाग बहुउद्देशीय वाहतूक मार्ग	५३,८६२.७४	३,४७९.१६	२०२७-२८
रेवस - रेडी किनारी रस्ता	२७,२९०.००	९८७.७३	२०२७-२८
कोकण हरित महामार्ग	७१,२९८.००	१७.३३	२०२८-२९
जालना - नांदेड महामार्ग	२४,७०२.९२	१,७४७.४३	२०२७-२८
नागपूर - गोंदिया प्रवेश नियंत्रित शिग्र संचार द्रुतगती महामार्ग	१६,२४५.८४	६२.६१	२०२७-२८
भंडारा - गर्डचरोली प्रवेश नियंत्रित शिग्र संचार द्रुतगती महामार्ग	१०,७४१.६६	८३.१८	२०२७-२८
नागपूर - चंद्रपूर प्रवेश नियंत्रित शिग्र संचार द्रुतगती महामार्ग	२२,०३६.३१	०.७७	२०२७-२८
पुणे - नाशिक औद्योगिक द्रुतगती महामार्ग	१५,५०२.३८	३४.५५	उ.ना.
पुणे ते औरंगाबाद ग्रीनफिल्ड द्रुतगती मार्ग	-	३.४४	उ.ना.
नागपूर - गोवा महाराष्ट्र शक्तीपीठ महामार्ग	-	९३.०२	उ.ना.

आधार : महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ

उ.ना. - उपलब्ध नाही.

९.२२.१ **हिंदू हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्ग** मुंबई आणि नागपूर यांना जोडणारा ७०१ किमी लांबीचा व १२० मी रुंदीचा आठ पदरी द्रुतगती महामार्ग असून १० जिल्हे, २६ तालुके व ३९२ गावांमधून जात आहे व त्याद्वारे २४ जिल्हे जोडले आहेत. संपूर्ण महामार्ग जून २०२५ पासून वाहतूकीसाठी खुला करण्यात आला.

९.२३ **मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरणाचे प्रकल्प:** मुंबई महानगर प्रदेशात मुंबई शहर व मुंबई उपनगर जिल्हयांचे संपूर्ण क्षेत्र आणि ठाणे, रायगड व पालघर जिल्हयांतील काही भाग समाविष्ट आहे. या महानगर प्रदेशाचे एकूण क्षेत्रफळ ६,३२८ चौ. किमी असून त्यामध्ये नऊ महानगरपालिका, नऊ नगरपरिषदा, एक नगरपंचायत, ४४ गणना शहरे आणि सुमारे १,४२५ गावे समाविष्ट आहेत. मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरणाने मुंबई महानगर प्रदेशात विविध पायाभूत सुविधा प्रकल्प हाती घेतले आहेत. मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरणामार्फत सुरु असलेल्या वाहतूक प्रकल्पांची सद्यःस्थिती तक्ता ९.२३ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२३ मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरणामार्फत सुरु असलेल्या वाहतूक प्रकल्पांची सद्यःस्थिती

(दि. ३० नोव्हेंबर २०२५ रोजी)

प्रकल्पाचे नाव	प्रकल्प सुरु झाल्याचे वर्ष	प्रकल्पाची किंमत (₹ कोटी)	खर्च (₹ कोटी)	काम पूर्ण होण्याचे अपेक्षित वर्ष	सद्यःस्थिती
विस्तारित मुंबई नागरी पायाभूत सुविधा प्रकल्प: टप्पा - एक, दोन व तीन: रस्ते व उड्डाणपूल	२००७	१०,७९३.४२ [§]	९,१२०.२४	-	काम प्रगतीपथावर
बाह्य रस्ते विकास योजना	२०१४	१,७३०.००	१,१०१.१७	२०२६	काम प्रगतीपथावर
सांताक्रूज-चेंबूर लिंक रोड कुर्ला ते वाकोला टप्पा एक	२०१६	६६९.५३	७२४.५४	२०२५	वाहतूकीस खुले
भारत डायमंड बोर्स ते वाकोला जंक्शन टप्पा दोन (सांताक्रूज चेंबूर लिंक रोड विस्तारांतर्गत)	२०१७	२०७.१२	३२२.८०	२०२६	९६ टक्के काम पूर्ण
कलानगर जंक्शन, वांद्रे(पूर्व) येथे उड्डाणपूल मार्ग बांधणे	२०१७	१०३.७३	१०३.०८	२०२४	वाहतूकीस खुले
पूर्व द्रुतगती महामार्गावरील छेडानगर जंक्शन, घाटकोपर (पूर्व) येथे वाहतूक सुधार	२०१८	२४९.२९	२७२.३०	२०२४	वाहतूकीस खुले
ठाणे ते बोरीवली भुयारी मार्गाचे बांधकाम	२०२३	१६,६००.४०	३,१९४.१४	२०२८	काम प्रगतीपथावर
शिवडी ते वरळी उन्नत जोडमार्ग प्रकल्प	२०२१	२,२८३.५३	१,४३६.४०	२०२६	६२ टक्के काम पूर्ण
मुंबई पारबंदर प्रकल्प ते मुंबई पुणे द्रुतगती मार्ग	२०२३	१,१३६.००	२७६.३४	२०२७	काम प्रगतीपथावर
छेडानगर, घाटकोपर ते ठाणे पर्यंत उन्नत पूर्व मुक्त मार्गाचे विस्तारीकरण	२०२४	३,३१४.००	३००.८७	२०२७	काम प्रगतीपथावर
मुंबई - वाढवण द्रुतगती जोडणी (उत्तन - विरार सागरी सेतू प्रकल्प)	-	५८,७५४.७१	४२.८९	२०३२	पीपीआरचे काम प्रगतीपथावर
मुंबई शहरातील ऑरेंज गेट, पूर्व मुक्त मार्ग ते मरीन ड्राईव्ह, सागरी किनारा मार्गाच्या दरम्यान वाहतूकीच्या दळणवळणासाठी भुयारी मार्गाचे बांधकाम	२०२४	८,७४२.००	१,१७५.८२	२०२८	काम प्रगतीपथावर
बाळकुम ते गायमुख ठाणे कोस्टल रस्ता	२०२४	३,३६४.००	७४४.५४	२०२८	काम प्रगतीपथावर
ठाणे शहरातील आनंद नगर ते साकेत उन्नत मार्ग	२०२४	२,१८८.००	१२०.८०	२०२८	काम प्रगतीपथावर

§ प्रकल्प खर्चात इतर कामांच्या खर्चाचा समावेश

पीपीआर - प्राथमिक प्रकल्प अहवाल

आधार: मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण

सार्वजनिक प्रवासी रस्ते वाहतूक सुविधा

९.२४ महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ (मरामापम): हे महामंडळ राज्या अंतर्गत तसेच शेजारील राज्यांमध्ये सार्वजनिक प्रवासी वाहतूक सेवा पुरविते. मरामापम तर्फे प्रवासी बस सुविधा पुरविण्यात आलेल्या गावांची आणि लोकसंख्येची टक्केवारी तक्ता ९.२४ मध्ये दिली आहे तर वाहतूक विषयक सांख्यिकी तक्ता ९.२५ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२४ मरामापम तर्फे बस सुविधा पुरविण्यात आलेल्या गावांची आणि लोकसंख्येची टक्केवारी

बस सेवा	सुविधा पुरविण्यात आलेल्या गावांची टक्केवारी		सुविधा पुरविण्यात आलेल्या लोकसंख्येची टक्केवारी	
	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२३-२४	२०२४-२५
थेट	७७.४	७७.२	९२.३	९२.३
३ किमी पर्यंत	१४.८	१५.२	५.४	५.५
३ ते ५ किमी पर्यंत	४.५	४.४	१.३	१.३
५ किमी पेक्षा अधिक	३.३	३.२	१.०	०.९

आधार: महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ

तक्ता ९.२५ मरामापम ची वाहतूक विषयक सांख्यिकी

बाब	परिमाण	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२५-२६ ⁺
ताब्यात असलेली एकूण वाहने	संख्या	१५,७६०	१५,७१०	१६,१९९
मार्गस्थ बसगाड्यांची प्रतिदिन सरासरी संख्या	संख्या	१४,१६०	१४,३६१	१४,९२६
एकूण कर्मचारी (दि. ३१ मार्च रोजी)	संख्या	८७,६३९	८६,३१७	८६,९५६
प्रतिदिन सरासरी सार्थ किमी	लाख	४९.५४	५०.७६	५३.०६
वाहतूक केलेल्या प्रवाशांची प्रतिदिन सरासरी संख्या	लाख	५५.४९	५७.४५	५५.९०
वाहन उत्पादकता	किमी	३१४.३४	३२३.१३	३२७.५७
चालक-वाहक उत्पादकता	किमी	२१९.९४	२२२.४५	२२५.८७
प्रति वाहन कर्मचाऱ्यांचे प्रमाण (मार्गस्थ वाहनांच्या आधारे)	-	६.२४	६.०१	५.७१
सरासरी आसन क्षमता	संख्या	४२.७१	४२.८३	४२.४५
भारमान (सवलतीच्या रकमा वगळून)	टक्के	४६.७	४४.९	४१.७
भारमान (सवलतीच्या रकमेसह)	टक्के	८३.७	८३.८	७८.९

आधार: महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ

+ डिसेंबर पर्यंत

९.२४.१ विद्यार्थी, महिला, वरिष्ठ नागरिक (६५ वर्षांवरील वयाचे), कर्करोग रुग्ण, दिव्यांग, स्वातंत्र्यसैनिक, इत्यादी प्रवाशांना मरामापम बस भाड्यात विविध सवलती देते व सवलतीच्या रकमेची प्रतिपूर्ती राज्य शासनाकडून केली जाते. मरामापम मार्फत विविध योजने अंतर्गत दिलेल्या लाभाचा तपशिल तक्ता ९.२६ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.२६ मरामापम मार्फत योजने अंतर्गत दिलेल्या लाभाचा तपशिल

योजना	बस भाडे सवलत (टक्के)	२०२३-२४		२०२४-२५		२०२५-२६ ⁺	
		लाभार्थी (लाख)	राज्य शासनाकडून प्राप्त सवलतीची रक्कम (₹ लाख)	लाभार्थी (लाख)	राज्य शासनाकडून प्राप्त सवलतीची रक्कम (₹ लाख)	लाभार्थी (लाख)	राज्य शासनाकडून प्राप्त सवलतीची रक्कम (₹ लाख)
अहिल्याबाई होळकर योजना	१००	२०.३७	५४,६८१.१६	२४.५६	७०,३११.१९	१४.३१	४६,५३१.५७
विद्यार्थी मासिक पास	६६.६७	३२.४३	२९,१६४.७५	२९.४८	२६,८०८.५३	१७.५१	१७,०५४.२७
महिला सन्मान योजना	५०	५,९३९.१९	१,६९,८८३.८८	६,३५७.१०	१,८१,३९७.२८	४,१३९.४०	१,३४,५१९.७२
जेष्ठ नागरिक सवलत	५०	७४४.२१	२२,८७७.९९	६८०.५१	२०,५६०.०५	३९१.५३	१३,६९४.७३
अमृत जेष्ठ नागरिक सवलत	१००	२,२५२.१७	१,१६,०२५.५२	२,६१८.८६	१,३७,१७३.७०	१,८०१.२४	१,०८,५०२.५०
इतर	-	३२६.६०	२०,८७८.९०	३६८.७१	२३,५९६.२४	२६१.५७	१५,९६०.०२
एकूण	-	९,३१४.९८	४,१३,५१२.२१	१०,०७९.२२	४,५९,८४७.००	६,६२५.५५	३,३६,२६२.८९

आधार: महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ

+ नोव्हेंबर पर्यंत

९.२५ शहरी सार्वजनिक प्रवासी रस्ते वाहतूक: शहरी सार्वजनिक प्रवासी रस्ते वाहतूक सेवा विषयक सांख्यिकी तक्ता ९.२७ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२७ शहरी सार्वजनिक प्रवासी रस्ते वाहतूक सेवा विषयक सांख्यिकी

(दि. ३१ मार्च रोजी)

वाहतूक सेवा पुरविणारी यंत्रणा	मार्गस्थ वाहनांची प्रतिदिन सरासरी संख्या		प्रतिदिन सरासरी प्रवासी वाहतूक (लाख)		प्रतिदिन सरासरी सार्थ वाहतूक (लाख किमी)	
	२०२४	२०२५	२०२४	२०२५	२०२४	२०२५
मरामापम (शहर वाहतूक)	७४	७५	०.३१	०.३५	०.१३	०.१४
बेस्ट	२,९०३	२,८६०	२९.३६	२८.२८	४.६८	४.३६
पुणे महानगर परिवहन महामंडळ मर्यादित	१,६५८	१,५५८	१२.०७	११.२५	३.३९	३.१९
नवी मुंबई मनपा परिवहन	३५४	३१७	२.०१	१.९३	०.७९	०.६७
नागपूर मनपा परिवहन	३६७	३९३	१.१६	१.०७	०.७५	०.८०
ठाणे मनपा परिवहन	३०८	३५२	१.८४	२.४४	०.४९	०.५७
वसई-विवर मनपा परिवहन	१००	११२	०.५५	०.५५	०.१५	०.१५
कोल्हापूर मनपा परिवहन	६२	६२	०.३६	०.३५	०.१४	०.१३
सोलापूर मनपा परिवहन	२१	१८	०.०४	०.०४	०.०१	०.०१
कल्याण-डोंबिवली मनपा परिवहन	६३	६१	०.४१	०.४२	०.११	०.१०
मिरा-भाईंदर मनपा परिवहन	७७	९१	०.८२	०.८९	०.१५	०.१८
अमरावती मनपा परिवहन	१२	१७	०.१३	०.१३	०.०१	०.०२
खोपोली नगरपरिषद परिवहन	५	५	०.०२	०.०२	०.०१	०.०१
लातूर मनपा परिवहन	१६	१५	०.१२	०.१३	०.०३	०.०३
अहिल्यानगर मनपा परिवहन	१५	१५	०.०७	०.०६	०.०३	०.०३
नाशिक मनपा परिवहन	२४४	२४५	०.६६	०.६६	०.४५	०.४७
उल्हासनगर मनपा परिवहन	-	७	-	०.०५	-	०.०१

आधार : महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ, बेस्ट, पुणे महानगर परिवहन महामंडळ व संबंधित महानगरपालिका / नगरपरिषद

मोटार वाहने

९.२६ राज्यात दि. १ जानेवारी २०२६ रोजी मोटार वाहनांची एकूण संख्या ५.२८ कोटी होती व ती मागील वर्षाच्या तुलनेत सुमारे ८.२ टक्क्यांनी जास्त आहे. राज्यात डिसेंबर २०२५ अखेर नोंदणीकृत बॅटरी इलेक्ट्रीक वाहनांची संख्या ९,२७,०६१ आहे. राज्यात दि. १ जानेवारी २०२६ रोजी रस्त्यांवरील (राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषद यांच्या देखभाली खालील) प्रति किमी वाहनांची सरासरी संख्या १५३ होती. राज्यातील मोटार वाहनांची संख्या तक्ता ९.२८ मध्ये आणि त्याची समयमालिका परिशिष्ट ९.४ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२८ राज्यातील मोटार वाहनांची संख्या

(^{०००})

वाहन प्रकार	दि. १ जानेवारी रोजी		
	२०२५*	२०२६*	शेकडा बदल
दुचाकी (मोटर सायकली, स्कूटर्स, मोपेड्स)	३५,४४२.९५	३७,८१७.५७	६.७
ऑटो रिक्शा	१,२२२.८४	१,२९६.४३	६.०
हलकी मोटार वाहने (कार, जीप, स्टेशन वॅगन्स व टॅक्सी)	७,६५०.०६	८,२४४.६१	७.८
बसेस ^s	१८४.७८	२०१.२६	८.९
माल मोटारी ^{ss}	२,४१४.३४	२,९९२.९३	२४.०
ट्रॅक्टर	१,२४७.६२	१,५९३.४७	२७.७
ट्रेलर	४९८.८५	५२०.०६	४.३
रुग्णवाहिका	२४.४२	२६.००	६.५
इतर	१३९.२१	१५७.२३	१२.९
एकूण	४८,८२५.०७	५२,८४९.५६	८.२

\$ स्टेज कॅरेजेस, कॉन्ट्रॅक्ट कॅरेजेस, शालेय बसेस व सार्वजनिक सेवा वाहने

* अस्थायी

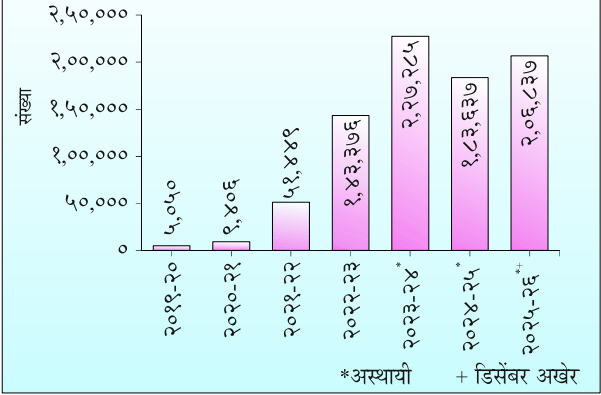
\$\$ आर्टीक्युलेटेड/मल्टी एक्सल वाहने, ट्रक्स व लॉरीज, टॅक्स, डिलीव्हरी व्हॅन्स (तीन व चार चाकी), इत्यादी

टिप : आकडे संक्षिप्तात दिल्याने बेरजा जुळतीलच असे नाही

आधार : परिवहन आयुक्त कार्यालय, महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र विद्युत वाहन धोरण २०२५

- विद्युत वाहनांचा व्यापक प्रमाणावर स्वीकार आणि उत्पादनाला प्रोत्साहन
- शहरी व ग्रामीण भागात विद्युत वाहनांसाठी चार्जिंग पायाभूत सुविधांचा विस्तार करण्यावर भर
- स्वच्छ व शाश्वत वाहतूकीच्या वापरास प्रोत्साहनसह वायुप्रदूषण तसेच हरितगृह वायू उत्सर्जनास आळा
- सार्वजनिक वाहतूकीच्या विद्युतीकरणास पाठबळ
- विद्युत वाहन क्षेत्रात राज्याला अग्रगण्य केंद्र म्हणून विकसित करण्यासाठी संशोधन, नाविन्यता आणि कौशल्य विकासाला चालना

आलेख ९.११ : राज्यातील नोंदणीकृत बॅटरी इलेक्ट्रीक वाहने**रस्ते सुरक्षा**

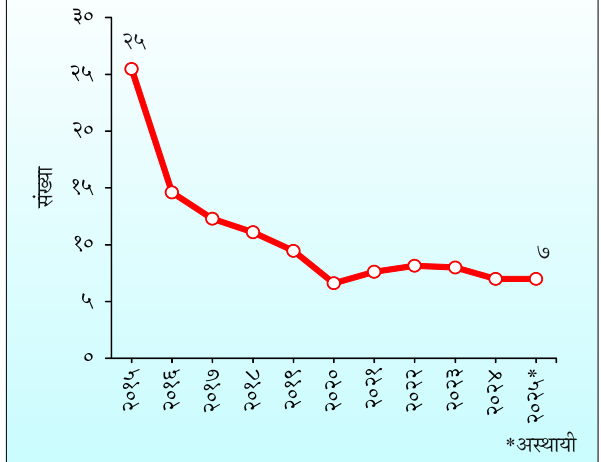
९.२७ राज्यात दरवर्षी रस्ते सुरक्षितता या विषयाबाबत जनजागृती करण्यासाठी पथनाट्ये आणि व्याख्याने आयोजित केली जातात. नागरिकांमध्ये रस्ते सुरक्षा उपाय योजनांची माहिती पोहचविण्यासाठी जानेवारी महिन्यात रस्ता सुरक्षा सप्ताह साजरा करण्यात येतो. सन २०२५ मध्ये राज्यात प्रति दहा हजार वाहनांमागे अपघातांची संख्या सात होती. राज्यातील रस्ते अपघात आकडेवारी तक्ता ९.२९ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२९ राज्यातील रस्ते अपघात आकडेवारी

वर्ष	अपघात	(संख्या)	
		मृत व्यक्ती	जखमी व्यक्ती
२०२३	३५,२४३	१५,३६६	२९,७६४
२०२४	३६,११८	१५,७१५	३०,५३५
२०२५*	३६,४५०	१५,५४९	३२,१४७

* अस्थायी

आधार : अतिरिक्त पोलिस महासंचालक (वाहतूक) यांचे कार्यालय गृह विभाग, महाराष्ट्र शासन

आलेख ९.१२ : राज्यातील प्रति दहा हजार वाहनांमागे अपघातांची संख्या

* अस्थायी

९.२७.१ राज्यात वाहतूक नियमांची अंमलबजावणी स्वयंचलित करण्यासाठी वन स्टेट वन ई-चलान प्रणाली राबविली जात आहे. वाहतूक नियमाचे उल्लंघन करणाऱ्या वाहनचालकांवर आवश्यक कारवाई करण्यासाठी राज्यात सुमारे ६,३०० ई-चलान उपकरणे आणि ९६ इंटरसेप्टर वाहने कार्यरत आहेत. ई-चलान आकडेवारी तक्ता ९.३० मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.३० ई-चलान आकडेवारी

वर्ष	एकूण		प्राप्त		अप्राप्त		विना तडजोडपात्र प्रकरणे (लाख)
	चलान (लाख)	रक्कम (₹ कोटी)	चलान (लाख)	रक्कम (₹ कोटी)	चलान (लाख)	रक्कम (₹ कोटी)	
२०२३	१६२.३८	१,२५७.०९	६७.४१	४८७.४३	९०.८२	७६९.६७	३.२३
२०२४	१६८.७५	१,५२६.९४	५४.२६	४३२.१६	११२.४४	१,०९४.७७	१.५३
२०२५	१६७.४६	१,६३२.९४	३७.६९	२८९.१४	१२७.५२	१,३४३.८०	१.९७

आधार : अतिरिक्त पोलिस महासंचालक (वाहतूक) यांचे कार्यालय गृह विभाग, महाराष्ट्र शासन

रेल्वे

९.२८ रेल्वे ही प्रमुख सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्था आहे. प्रवासी व मालवाहतूक हे रेल्वे वाहतुकीचे दोन प्रमुख भाग आहेत. दि. ३१ मार्च २०२५ रोजी कोकण रेल्वेसह राज्यातील लोहमार्गाची एकूण लांबी ६,२९६.४८ किमी असून भारतातील एकूण ६९,४३९.३१ किमी लांबीच्या ९.१ टक्के आहे. सन २०२३-२४ व २०२४-२५ मध्ये मध्य रेल्वे कडून अनुक्रमे ८३३.९७ लाख मे. टन व ७७९.७० लाख मे. टन मालवाहतूक झाली. राज्यात सुरु असलेल्या मध्य रेल्वेच्या कामांची सद्यःस्थिती तक्ता ९.३१ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.३१ राज्यात सुरु असलेल्या मध्य रेल्वेच्या कामांची सद्यःस्थिती

(दि. ३१ ऑक्टोबर २०२५ रोजी)

मार्गाचे नाव	मार्गाची लांबी (किमी)	प्रकल्पाची एकूण किंमत (₹ कोटी)	भौतिक प्रगती (टक्के)
मध्य रेल्वे			
पुणे - मिरज - लोंढा (दुपदरीकरण)	२७९ [#]	६,४६३.४९	९८
वर्धा - नांदेड, यवतमाळ - पुसद मार्गे (नवीन मार्गिका)	२८४	३,४४५.४८	६९
इटारसी - नागपूर तिसरी मार्गिका	२७९	२,४४९.९१	५१
अहमदनगर - नारायणडोह-बीड-परळी वैजनाथ (नवीन मार्ग)	२६१	४,९५७.२७	९२
दौंड-मनमाड (दुपदरीकरण)	२४८	३,०७४.८८	९२
मनमाड - जळगांव तिसरी मार्गिका	१६०	१,५५८.७५	९४
वर्धा - बल्लारशहा तिसरी मार्गिका	१३२	१,३८४.७२	८६
वर्धा - नागपूर तिसरी मार्गिका	७६	५४०.०२	८८
वर्धा - नागपूर चौथी मार्गिका	७९	६३७.९५	८८
कल्याण - कसारा तिसरी मार्गिका	६७	१,४३२.६१	६२
बारामती - लोणंद फ्लटण मार्गे (नवीन मार्गिका)	६४	१,८४३.९०	५० [§]
धुळे (बोरविहीर) - धुळे - नरडाणा	५१	१,१५८.९९	१५
सोलापूर - तुळजापूर - उस्मानाबाद	८४	३,२९५.७४	१४
इंदोर - मनमाड मालेगाव मार्गे	३६८	१६,३२०.५३	५
पुणे - नाशिक	२६५	२,४२५.००	डिपीआर तयार
अंजठा लेणी रेल्वे जोडणी- जालना- जळगाव	१७४	५,८०४.३७	५
जळगाव - भदली पाचवी मार्गिका	९	११३.९२	१०
भुसावळ - खांडवा तिसरी व चौथी मार्गिका	१३१	३,२८४.७८	५
जळगाव - मनमाड चौथी मार्गिका	१६०	२,५७३.७२	५
दक्षिण पूर्व मध्य रेल्वे ^{§§}			
नागपूर - हावडा तिसरी मार्गिका	१८०	२,७९८.००	काम प्रगतीपथावर
वडसा - गडचिरोली (नवीन मार्गिका)	५२	१,८८०.६१	काम प्रगतीपथावर

दक्षिण पश्चिम रेल्वे मार्ग वगळून

डिपीआर - सविस्तर प्रकल्प अहवाल

\$ फ्लटण ते लोणंद मार्ग कार्यान्वित

§§ दि. ३१ डिसेंबर २०२५ रोजीची माहिती

आधार: मध्य रेल्वे, दक्षिण पूर्व मध्य रेल्वे

९.२९ **मुंबई उपनगरीय रेल्वे:** ही रेल्वे मुंबई महानगर प्रदेश क्षेत्रामधील सार्वजनिक वाहतूकीचे प्रमुख साधन आहे. मुंबईची उपनगरीय रेल्वे यंत्रणा पश्चिम रेल्वे आणि मध्य रेल्वे द्वारे चालविली जाते. हार्बर मार्ग व ट्रान्स हार्बर मार्ग हे मध्य रेल्वेचे भाग आहेत. सन २०२४-२५ मध्ये रेल्वेच्या १३ वातानुकूलित लोकलसह एकूण २३८ लोकल गाड्यांच्या ताफ्याने दररोज ३,१०४ फेऱ्यामध्ये रेल्वे सेवा दिली त्यापैकी १७५ वातानुकूलित फेऱ्या होत्या. याद्वारे दररोज सरासरी ७५.९ लाख प्रवाशांनी वाहतूक सेवेचा लाभ घेतला.

९.२९.१ मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्पातील रेल्वे मार्गाची कामे मुंबई रेल्वे विकास महामंडळ मर्यादित मार्फत करण्यात येतात. मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्प टप्पा दोन, तीन व तीन अ मधील सुरु असलेल्या प्रकल्पांची सद्यःस्थिती तक्ता ९.३२ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.३२ मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्प टप्पा दोन, तीन व तीन अ मधील सुरू असलेल्या प्रकल्पांची सद्यःस्थिती

(दि. ३१ डिसेंबर २०२५ रोजी)

प्रकल्पाचे नाव	मार्गिकेची लांबी (मार्ग किमी)	अंदाजित किंमत (₹ कोटी)	खर्च (₹ कोटी)	काम पूर्ण होण्याचे अपेक्षित वर्ष	भौतिक प्रगती (टक्के)
मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्प २					
मुंबई सेंट्रल - बोरीवली (अतिरिक्त सहावी मार्गिका)	२९.६३	९१८.५३	९६६.१९	डिसेंबर २०२७	७०
सीएसएमटी - कुर्ला (अतिरिक्त पाचवी व सहावी मार्गिका)	१५.३९	१,३६७.००	६५७.३६	डिसेंबर २०२६	३०
मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्प ३					
पनवेल - कर्जत मार्गावरील नवीन उपनगरीय मार्गिका	२९.६०	२,७८२.००	२,८२९.६५	मार्च २०२६	८३
ऐरोली - कळवा (उन्नत) मार्गावरील नवीन उपनगरीय मार्गिका	३.३०	४७६.००	२३६.३१	-	४५
विरार - डहाणू रोड रेल्वे मार्गाचे चौपद्रीकरण	६४.००	३,५७८.००	२,०५२.१२	मार्च २०२७	४५
मध्य व पश्चिम रेल्वेवरील मध्य मार्गावर बेकायदा प्रवेश नियंत्रण	-	५५१.००	५८२.८७	जानेवारी २०२६	९९
मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्प ३ अ					
कल्याण - बदलापूर (तिसरी व चौथी मार्गिका)	१४.०५	१,५१०.००	६१७.३९	मार्च २०२७	३०
बोरीवली - विरार (पाचवी व सहावी मार्गिका)	२६.००	२,१८४.००	५२०.३१	मार्च २०२८	१८
कल्याण - आसनगाव (चौथी मार्गिका)	३२.२२	१,७५९.००	२९३.५३	डिसेंबर २०२६	१६
गोरेगाव - बोरीवली मधील हार्बर मार्गाचा विस्तार	७.०८	८२५.५८	८.५२	डिसेंबर २०२७	काम प्रगतीपथावर

सीएसएमटी - छत्रपती शिवाजी महाराज टर्मिनस

आधार : मुंबई रेल्वे विकास महामंडळ मर्यादित

९.२९.२ **मुंबई उपनगरीय रेल्वेवरील सुरक्षा उपाय:** सुरक्षेसंबंधीच्या घोषणांव्यतिरिक्त, मुंबई उपनगरीय रेल्वेवरील अपघात टाळण्यासाठी विविध प्रतिबंधात्मक उपाययोजना राबविण्यात आल्या आहेत. यामध्ये उपनगरीय रेल्वे मार्गावरील अनधिकृत प्रवेश रोखण्यासाठी पादचारी पूल, भुयारी मार्ग व संरक्षण भिंतीचे बांधकाम, अनधिकृत प्रवेश ठिकाणे बंद करणे, रेल्वे खांबांचे स्थलांतर करणे तसेच इतर संबंधित उपायांचा समावेश आहे. मुंबई उपनगरीय रेल्वे मार्गावरील अपघाती मृत्यू व जखमी व्यक्तींची संख्या तक्ता ९.३३ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.३३ मुंबई उपनगरीय रेल्वे मार्गावरील अपघाती मृत्यू व जखमींची संख्या

अपघाताचे कारण	२०२३		२०२४		२०२५	
	मृत्यू	जखमी	मृत्यू	जखमी	मृत्यू	जखमी
रेल्वे रुळ ओलांडतांना	१,२७७	२४१	१,१५१	२३४	१,०६३	२३५
रेल्वे व फलाट दरम्यान पडून	१०	१	१४	१०	६	९
रेल्वेमधून पडून	५९०	१,२४१	५७०	१,३२९	५२५	१,१८८
रेल्वेच्या खांबाचा धक्का लागून	४	४७	६	३८	६	५३
अन्य §	७०९	९११	७२७	१,०८६	६८७	१,०६९
एकूण	२,५९०	२,४४१	२,४६८	२,६९७	२,२८७	२,५५४

§ विजेचा धक्का लागून, आत्महत्या, नैसर्गिक मृत्यू, न्यायवैद्यकीय विश्लेषणासाठी संदर्भित केलेली प्रकरणे, इत्यादींचा समावेश

आधार : मुंबई लोहमार्ग पोलिस आयुक्तालय, महाराष्ट्र शासन

मेट्रो रेल्वे प्रकल्प

९.३० मेट्रो रेल्वे प्रकल्प रस्त्यावरील वाहतूक कोंडी कमी करण्यासाठी तसेच शहरी भागातील विद्यमान सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेला सक्षम पर्याय म्हणून आखण्यात आले आहेत. महानगर क्षेत्रासाठी सुरक्षित, विश्वसनीय, कार्यक्षम, किफायतशीर, प्रवाशांकरिता सुलभ आणि पर्यावरणदृष्ट्या शाश्वत अशा शीघ्र सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेसाठी मुंबई, नवी मुंबई, पुणे आणि नागपूर या शहरात मेट्रो रेल्वे प्रकल्प हाती घेण्यात आले आहेत. राज्यातील कार्यान्वित मेट्रो रेल्वे मार्गिकांचा तपशिल तक्ता ९.३४ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.३४ राज्यातील कार्यान्वित मेट्रो रेल्वे मार्गांचा तपशिल

मेट्रो रेल्वेचे नाव	मार्ग	मेट्रो रेल्वे सुरु झाल्याचे वर्ष	लांबी (किमी)	प्रतिदिन सरासरी प्रवासी संख्या (लाख)
मुंबई मेट्रो रेल्वे	१ वसोवा ते घाटकोपर	जून २०१४	११.४०	५.००
	२अ दहिसर ते डि. एन. नगर	जानेवारी २०२३	१८.६	२.२
	७ अंधेरी (पूर्व) ते दहिसर (पूर्व)	जानेवारी २०२३	१६.५	
	३ कुलाबा - वांद्रे - सीपझ	ऑक्टोबर २०२५	३३.५	०.७८
नवी मुंबई मेट्रो रेल्वे-१	सीबीडी बेलापूर ते पेंधर	नोव्हेंबर २०२३	११.१०	०.२२
नागपूर मेट्रो रेल्वे टप्पा १	उत्तर-दक्षिण मार्गिका -खापरी ते ऑटोमोटिव्ह चौक (ऑरेंज लाईन)	डिसेंबर २०२२	२०.५४	१.०५
	पूर्व-पश्चिम मार्गिका - लोकमान्य नगर ते प्रजापती नगर (अक्वा लाईन)	डिसेंबर २०२२	१९.४८	
पुणे मेट्रो रेल्वे टप्पा १	मार्गिका एक -पिंपरी चिंचवड ते स्वारगेट (पर्पल लाईन)	सप्टेंबर २०२४	१७.५३	१.९४
	मार्गिका दोन- वनाज ते रामवाडी (अक्वा लाईन)	मार्च २०२४	१५.७५	

आधार : मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण, महाराष्ट्र मेट्रो रेल्वे कॉर्पोरेशन लिमिटेड, नागपूर व पुणे, मुंबई मेट्रो वन प्रायव्हेट लिमिटेड

९.३०.१ **मुंबई मेट्रो रेल्वे प्रकल्प:** मुंबई महानगर प्रदेशात सुरु असलेल्या मेट्रो रेल्वे प्रकल्पांची सद्य:स्थिती तक्ता ९.३५ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.३५ मुंबई महानगर प्रदेशात सुरु असलेल्या मेट्रो रेल्वे प्रकल्पांची सद्य:स्थिती

मेट्रो लाईन	प्रकल्पाचे नांव	प्रकल्प सुरु झाल्याचे वर्ष	प्रकल्पाची किंमत (₹ कोटी)	खर्च+ (₹ कोटी)	काम पूर्ण होण्याचे अपेक्षित वर्ष	सद्य:स्थिती+
२ ब	डी. एन. नगर - मंडाळे (२३.६ किमी)	२०१८	१०,९८६	७,५५२.१४	मार्च २०२७	९० टक्के स्थापत्य कामे पूर्ण
३	कुलाबा - वांद्रे - सीपझ (३३.५ किमी)	२०१६	३७,२७६	३४,५१४.००	-	वाहतूकीस खुला
४	वडाळा - घाटकोपर - ठाणे - कासारवडवली (३२ किमी)	२०१८	१४,५४९	५,७०८.१३	नोव्हेंबर २०२७	८८ टक्के स्थापत्य कामे पूर्ण
४ अ	कासारवडवली - गायमुख (२.७ किमी)	२०१९	९४९	७१६.५१	एप्रिल २०२६	९६ टक्के स्थापत्य कामे पूर्ण
५	ठाणे - भिवंडी - कल्याण (२४.९ किमी)	२०१९	८,४१७	१,७४७.२९	जून २०३०	टप्पा १ चे ९७ टक्के स्थापत्य कामे पूर्ण
६	स्वामी समर्थ नगर - विक्रोळी (१४.५ किमी)	२०१८	६,७१६	२,३८०.१३	मार्च २०२७	८३ टक्के स्थापत्य कामे पूर्ण
७ अ	अंधेरी - छत्रपती शिवाजी महाराज आंतरराष्ट्रीय विमानतळ (३.१ किमी)	२०१९	६,६०७	३,१७७.८०	एप्रिल २०२७	६६ टक्के स्थापत्य कामे पूर्ण
९	दहिसर (पु) ते मिरा भाईंदर (१०.४ किमी)				डिसेंबर २०२६	९८ टक्के स्थापत्य कामे पूर्ण
१०	गायमुख - शिवाजी चौक (मिरा रोड) (९.२ किमी)				मार्च २०३०	काम प्रगतीपथावर
११	आणिक डेपो - गेट वे ऑफ इंडिया (१२.७ किमी)	२०२६	२३,४८७	-	जानेवारी २०३२	डिपीआरचे काम प्रगतीपथावर
१२	कल्याण तळोजा (२०.७ किमी)	२०२३	५,८६५	७८३.९३	डिसेंबर २०२७	१५ टक्के स्थापत्य कामे पूर्ण

आधार : मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण, मुंबई मेट्रो रेल्वे महामंडळ

डिपीआर - सविस्तर प्रकल्प अहवाल

+ नोव्हेंबर २०२५ पर्यंत

९.३०.२ **नागपूर मेट्रो रेल्वे प्रकल्प:** नागपूर मेट्रो रेल्वे प्रकल्प (टप्पा २) हा भारत सरकारने डिसेंबर, २०२२ मध्ये मंजूर केला असून यामध्ये टप्पा १ मधील दोन्ही कार्यान्वित मार्गाकांचा विस्तार करण्यात येणार आहे. एकूण ३२ स्थानकांचा समावेश असलेल्या या प्रकल्पाची लांबी ४३.८० किमी आहे. टप्पा - २ मध्ये उत्तर दक्षिण मार्गिका १ अ मिहान ते एमआयडीसी ईएसआर (१८.६५ किमी), उत्तर दक्षिण मार्गिका २ अ ऑटोमोटिव्ह स्क्वेअर ते कन्हान नदी (१३ किमी), पूर्व पश्चिम मार्गिका ३ अ लोकमान्य नगर ते हिंगणा (६.६५ किमी), पूर्व पश्चिम मार्गिका ४ अ प्रजापती नगर ते ट्रान्सपोर्ट नगर (५.५० किमी) यांचा समावेश आहे. या प्रकल्पाची किंमत ₹ ६,७०८ कोटी असून डिसेंबर २०२५ पर्यंत सुमारे ३१ टक्के काम पूर्ण झाले आहे.

९.३०.३ **पुणे मेट्रो रेल्वे प्रकल्प:** भारत सरकारने ऑक्टोबर २०२३ मध्ये या प्रकल्पातील टप्पा -१ ची उत्तर विस्तार मार्गिका पिंपरी चिंचवड ते निगडी (४.४१ किमी उन्नत) मंजूर केली असून प्रकल्प खर्च ₹ ९१०.१८ कोटी आहे आणि डिसेंबर २०२५ पर्यंत सुमारे ३३ टक्के काम पूर्ण झाले आहे. भारत सरकारने सप्टेंबर २०२४ मध्ये टप्पा - १ ची दक्षिण विस्तार मार्गिका स्वारगेट ते कात्रज (५.४६ किमी भूमीगत) मंजूर केली असून प्रकल्प खर्च ₹ २,९५४.५३ कोटी आहे आणि डिसेंबर २०२५ पर्यंत सुमारे ४ टक्के काम पूर्ण झाले आहे. भारत सरकारने जुलै २०२५ मध्ये दुसऱ्या टप्प्यात पश्चिम विस्तार मार्गिका २ अ-वनाझ ते चांदणी चौक आणि पूर्व विस्तार मार्गिका २ ब-रामवाडी ते वाघोली/विठ्ठलवाडी मंजूर केल्या आहेत. या प्रकल्पाची एकूण लांबी १२.७५ किमी असून यामध्ये १३ स्थानकांचा समावेश आहे. प्रकल्पाची किंमत ₹ ३,६३६.२४ कोटी असून प्रकल्पाचे काम प्रगतीपथावर आहे.

९.३०.४ **ठाणे इंटिग्रल रिंग मेट्रो प्रकल्प:** भारत सरकारने सप्टेंबर २०२४ मध्ये ठाणे इंटिग्रल रिंग मेट्रो प्रकल्प मंजूर केला आहे. हा प्रकल्प ठाणे शहराच्या पश्चिमेला असून एकूण लांबी २९ किमी (२६ किमी उन्नत व ३ किमी भूमीगत) असून यामध्ये २२ स्थानकांचा समावेश आहे. या प्रकल्पाचा खर्च ₹ १२,२००.१० कोटी असून प्रकल्पाचे काम प्रगतीपथावर आहे.

मुंबई अहमदाबाद हायस्पीड रेल्वे प्रकल्प

९.३१ भारत सरकारने मुंबई अहमदाबाद हायस्पीड रेल्वे प्रकल्पास डिसेंबर २०१५ मध्ये मंजूरी दिली असून या प्रकल्पाची एकूण लांबी ५०८ किमी असून त्यापैकी राज्यातील लांबी १५६ किमी आहे. प्रकल्पाचा अंदाजित खर्च ₹ १.०८ लाख कोटी असून नोव्हेंबर २०२५ पर्यंत राज्यातील ३५ टक्के काम पूर्ण झाले आहे. प्रकल्पा अंतर्गत खालील चार पॅकेजचे काम प्रगतीपथावर आहे.

- बांद्रा कुर्ला संकुल येथे भूमिगत हायस्पीड रेल्वे स्टेशनचे बांधकाम
- सुमारे २१ किमी लांबीच्या अंशतः समुद्राखालून जाणाऱ्या बोगद्याचे बांधकाम
- १३५ किमी लांबीचे हायस्पीड व्हायडक्ट, पूल आणि बोगद्याचे बांधकाम
- भिवंडी येथे रॉलिंग स्टॉक डेपोचे बांधकाम

जलवाहतूक

९.३२ जलवाहतूक ही लांब पल्ल्याच्या अवजड वाहतूकीसाठी किफायतशीर व पर्यावरणस्नेही आहे. महाराष्ट्र सागरी विकास धोरण - २०२३ राज्यात ऑगस्ट २०२३ पासून राबविण्यात येत आहे.

९.३२.१ **मोठी बंदरे:** राज्यात मुंबई पोर्ट व जवाहरलाल नेहरू पोर्ट ही दोन मोठी बंदरे आहेत. मोठ्या बंदरांची वाहतूक विषयक आकडेवारी तक्ता ९.३६ मध्ये दिली आहे.

महाराष्ट्र जहाजबांधणी, जहाज दुरुस्ती आणि जहाज पुनर्वापर धोरण २०२५

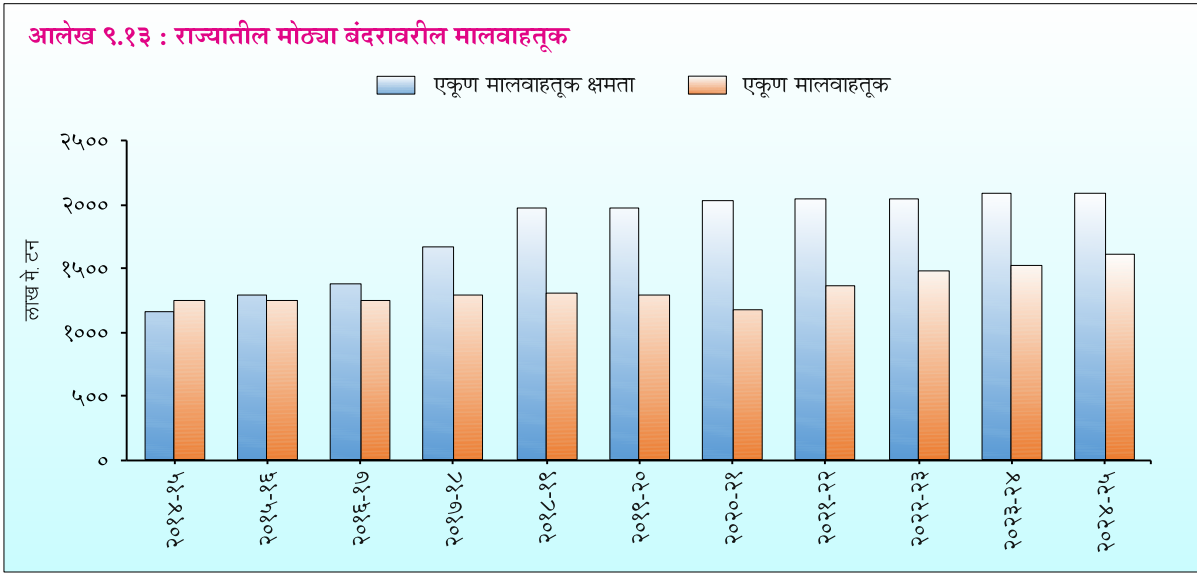
- सागरी जहाजबांधणी समूह, स्वतंत्र जहाजबांधणी यार्ड, विद्यमान/ आगामी बंदरामध्ये जहाजबांधणी यार्ड या तीन मॉडेल्स द्वारे खाजगी क्षेत्राच्या सहभागातून विकास
- भांडवली अनुदानांसह आर्थिक प्रोत्साहने
- कौशल्य विकास व संशोधन सुविधांसाठी खाजगी क्षेत्राला सहाय्य

तक्ता ९.३६ मोठ्या बंदरांची वाहतूक विषयक आकडेवारी

बाब	मुंबई पोर्ट		जवाहरलाल नेहरू पोर्ट	
	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२३-२४	२०२४-२५
एकूण माल वाहतूक क्षमता (लाख मे. टन)	८३८.५०	८३८.५०	१,२५३.००	१,२५३.००
माल वाहतूक (लाख मे. टन)	६७२.६०	६८६.२५	८५८.९८	९२१.१५
पैकी अ) आयात	४९०.२६	५१७.९१	५०८.७१	५४४.३४
ब) निर्यात	१८२.३४	१६८.३४	३४९.४६	३७६.८१
प्रवासी वाहतूक (‘०००)	२७७.९०	२६४.६४	ला.ना.	ला.ना.
बंदरात आलेल्या बोटी (संख्या)	७,५१९	७,८७४	३,४९८	३,९२०

आधार : मुंबई पोर्ट ट्रस्ट व जवाहरलाल नेहरू पोर्ट ट्रस्ट

ला.ना. लागू नाही

१.३२.२ **लहान बंदरे:** राज्यात ४८ लहान बंदरे असून या बंदरांच्या परिसरात अनेक बंदिस्त व बहुउद्देशीय जेट्टी आहेत व त्या ठिकाणाहून देखील माल वाहतूक केली जाते. लहान बंदरांची वाहतूक विषयक आकडेवारी तक्ता १.३७ मध्ये दिली आहे.

तक्ता १.३७ लहान बंदरांची वाहतूक विषयक आकडेवारी

बाब	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२५-२६+
माल वाहतूक (लाख मे. टन)	७६८.७१	७०५.१६	४७२.५९
पैकी अ) आयात	५८१.४२	५५३.६३	३७३.६७
ब) निर्यात	१८७.२९	१५१.५३	९८.९२
प्रवासी वाहतूक (लाख)	१८६.७०	१८३.७६	१२८.६६
पैकी अ) यांत्रिक बोटतून	१८५.१७	१८२.३६	१२७.९१
ब) बिगर यांत्रिक बोटतून	१.५३	१.४०	०.७५
वाहन वाहतूक (लाख)	५.३२	३.१९	४.३१

आधार: महाराष्ट्र सागरी मंडळ

+ नोव्हेंबर पर्यंत

१.३२.३ **रो-रो सेवा:** नवीन भाऊचा धक्का (मुंबई) - मांडवा बंदर (रायगड), आगरदांडा-दिघी (रायगड), भाईंदर (ठाणे) - वसई (पालघर), बेलापूर (नवी मुंबई) - एलिफंटा (रायगड) आणि मालवण (सिंधुदुर्ग) - सिंधुदुर्ग किल्ला येथे रो-रो सेवा सुरु करण्यात आली आहे. मार्वे - मनोरी (मुंबई उपनगर), गोराई-बोरीवली (मुंबई उपनगर), भाऊचा धक्का (मुंबई) - काशीद (रायगड), भाऊचा धक्का (मुंबई) - मोरा (रायगड) या जलमार्गावर रो-रो सेवा सुरु करण्यासाठी रो-रो जेट्टीची कामे प्रगतीपथावर आहेत.

१.३२.४ **सागरमाला कार्यक्रम:** या कार्यक्रमा अंतर्गत बंदराचे आधुनिकीकरण, नवीन बंदरे विकास, बंदर जोडणी, बंदर विकासा अंतर्गत औद्योगिकीकरण व समुदाय विकास या प्रकल्पांचा समावेश आहे. राज्यात या कार्यक्रमा अंतर्गत नोव्हेंबर २०२५ पर्यंत १३ प्रकल्प पूर्ण झाले आणि १५ प्रकल्पाचे काम प्रगतीपथावर असून एकूण ₹ ७१५ कोटी खर्च झाला. सागरमाला कार्यक्रम अंतर्गत प्रगतीपथावर असलेल्या प्रकल्पांचा तपशील तक्ता १.३८ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.३८ सागरमाला कार्यक्रम अंतर्गत प्रगतीपथावर असलेल्या प्रकल्पांचा तपशील

प्रकल्पाचे नाव	प्रकल्पाची किंमत (₹ कोटी)
खाडवाडेथ्री (पालघर) येथे रो-रो जेड्टी बांधणे	२३.६८
नारंगी (पालघर) येथे रो-रो जेड्टीला पोच रस्ता बांधणे	२९.९२
डॉबीवली (ठाणे) राष्ट्रीय जलमार्ग ५३, येथे रो-रो जेड्टी बांधणे	११९.३७
काल्हेर (ठाणे) राष्ट्रीय जलमार्ग ५३, येथे रो-रो जेड्टी बांधणे	
कोलशेत (ठाणे) राष्ट्रीय जलमार्ग ५३, येथे रो-रो जेड्टी बांधणे	
मिरा भाईदर (ठाणे) राष्ट्रीय जलमार्ग ५३, येथे रो-रो जेड्टी बांधणे	
उत्तन, डॉंगरी (ठाणे) येथे रो-रो जेड्टी बांधणे	
बोरीवली (मुंबई उपनगर) येथे रो-रो जेड्टी बांधणे	४६.००
मनोरी (मुंबई उपनगर) येथे रो-रो जेड्टी बांधणे	६.५९
अर्नाळा किल्ला (पालघर) येथे पर्यटन सुलभ जेड्टी विकसीत करणे	१०.००
रेडीओ क्लब, गेट वे ऑफ इंडिया, मुंबई जवळ नविन प्रवासी जेड्टीचे बांधकाम	२२९.२७
मोरा (रायगड) येथे रो-रो जेड्टी बांधणे	८८.७२
काशिद (रायगड) येथे पर्यटन सुलभ जेड्टी विकसीत करणे	११२.४६
जंजिरा (रायगड) येथे जेड्टीचे बांधकाम करणे	१११.४१
वेंगूर्ला (सिंधुदूर्ग) येथे पर्यटनासाठी जेड्टीचे बांधकाम करणे	४३.११

आधार : महाराष्ट्र सागरी मंडळ

९.३२.५ **मरीना प्रकल्प:** मरीना प्रकल्प खाजगी क्षेत्राच्या सहभागाने बेलापूर, नवी मुंबई येथील बेलापूर खाडीमध्ये विकसित केला जात आहे आणि तो राज्यातील पहिला प्रकल्प आहे. हा प्रकल्प गेटवे ऑफ इंडिया येथे नांगरून ठेवलेल्या नौकांसाठी सुरक्षित थांबा, पार्किंग आणि देखभाल/दुरुस्ती सुविधा उपलब्ध करून देईल. पहिल्या टप्प्यात ३० नौकांसाठी आवश्यक पायाभूत सुविधा विकसित केल्या जातील आणि प्रकल्पाचे काम प्रगतीपथावर आहे.

हवाई वाहतूक

९.३३ राज्यात १३ विमानतळे असून त्यापैकी सहा आंतरराष्ट्रीय विमानतळे कार्यान्वित आहेत. राज्यातील विमानतळ वाहतूक सांख्यिकी तक्ता ९.३९ मध्ये दिली आहे.

तक्ता १.३१ राज्यातील विमानतळ वाहतूक सांख्यिकी

विमानतळ	विमान उड्डाण संख्या		प्रवासी वाहतूक (लाख)		माल वाहतूक (मे. टन)	
	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२३-२४	२०२४-२५
अ) देशांतर्गत	३,६८,८१५	३,८२,०८१	५२४.७०	५४८.६१	२,७८,६९०	२,८७,५९२
मुंबई	२,४१,८१३	२,४०,३५१	३८५.०२	३९५.२४	२,३१,६१६	२,३५,१४४
पुणे	६२,६१६	६७,०४१	९३.५६	१०२.०५	३७,८३३	४२,१५८
जुहू (मुंबई)	२३,२९२	२३,८६४	१.५३	१.३२	३१०	२५३
नागपूर	२०,८१६	२२,९१३	२६.८४	२७.९०	७,९१३	८,८७०
शिर्डी	६,०१५	६,७९१	७.२५	७.४२	२४४	९६
छत्रपती संभाजीनगर	५,७५६	६,७४८	६.२०	७.००	७२५	९१५
नाशिक (ओझर एचएएल)	४,२२६	४,४३९	२.४२	३.४०	४८	१५७
कोल्हापूर	३,१७४	३,४३३	१.६०	१.५९	०	०
सिंधुदुर्ग	३९७	५२२	०.१८	०.१५	०	०
गोंदिया	२८७	८२४	०.०८	०.३२	०	०
नांदेड	१९१	२,९९३	०.०१	१.३०	०	०
सोलापूर	१२०	०	नगण्य	०	०	०
जळगाव	११२	२,१६२	०.०१	०.९२	०	०
ब) आंतरराष्ट्रीय	८५,८८१	९२,९८२	१४६.०३	१५९.५७	५,९१,८६४	६,५९,१६४
मुंबई	८३,१७३	८९,७१२	१४३.१९	१५५.९९	५,९१,३६१	६,५४,७५६
पुणे	१,४२३	१,७८९	१.७०	२.५३	८	१३५
नागपूर	१,१८६	९६३	१.११	१.०४	८०	१४९
नाशिक (ओझर एचएएल)	५४	५१६	नगण्य	०.०१	४१५	४,१२४
छत्रपती संभाजीनगर	४३	०	०.०४	०	०	०
शिर्डी	२	२	नगण्य	नगण्य	०	०
एकूण (अ + ब)	४,५४,६९६	४,७५,०६३	६७०.७३	७०८.१७	८,७०,५५४	९,४६,७५६

आधार: भारतीय विमानतळ प्राधिकरण एचएएल हिंदुस्थान ऐरोनॉटिक्स लिमिटेड

१.३३.१ नवी मुंबई येथे चार टप्प्यात सार्वजनिक खाजगी भागीदारी तत्वावर आंतरराष्ट्रीय विमानतळ विकसित करण्यात येत आहे. हे विमानतळ वार्षिक ९ कोटी प्रवासी व ३२.५ लाख मे.टन माल वाहतूक क्षमतेचे नियोजन असणारे सर्वात मोठ्या हरितक्षेत्र विमानतळांपैकी एक आहे. या विमानतळाचे क्षेत्र १,१६० हेक्टर असून त्यावर दोन स्वतंत्र समांतर धावपट्ट्या कार्यान्वित असतील. वार्षिक २ कोटी प्रवासी आणि ८ लाख मे. टन क्षमतेच्या या प्रकल्पाचा टप्पा १ आणि २ चे काम पूर्ण झाले असून या विमानतळावरून डिसेंबर २०२५ पासून विमान उड्डाणे सुरू झाली. प्रकल्पाच्या पहिल्या दोन टप्प्याची अंदाजित किंमत ₹ १९,६४७ कोटी आहे.

१.३३.२ उडे देश का आम नागरीक (उडान): सेवा उपलब्ध नसलेल्या आणि अल्प सुविधा असलेल्या विमानतळांना जोडून प्रादेशिक क्षेत्रे व आंतरभागांना सेवा देणारा प्रादेशिक जोडणी योजना हा भारत सरकारचा एक प्रमुख कार्यक्रम आहे. जनतेला किफायतशीर दरात विमानसेवा उपलब्ध करून देणे हे उडान योजनेचे उद्दिष्ट आहे. योजना सुरू झाल्यापासून डिसेंबर २०२५ पर्यंत प्रादेशिक कनेक्टिव्हिटी योजने अंतर्गत राज्यातील आठ विमानतळांवरून सुमारे ४५,००० विमान उड्डाणे झाली आणि सुमारे १७ लाख प्रवाशांनी लाभ घेतला आहे.

दळणवळण

९.३४ टपाल, दूरध्वनी, दृकश्राव्य व माहिती दूरसंचार हे दळणवळण व्यवस्थेचे प्रमुख घटक आहेत. राज्यातील टपाल सेवेची माहिती तक्ता ९.४० मध्ये दिली आहे.

९.३५ माहे सप्टेंबर २०२५ अखेर राज्यात एकूण दूरध्वनी जोडण्यांची संख्या ८०.२९ लाख होती. प्रति लाख लोकसंख्येमागे दूरध्वनी व भ्रमणध्वनी जोडण्यांची संख्या अनुक्रमे ६,२२९ व ९८,६११ होती. राज्यात सप्टेंबर २०२५ अखेर इंटरनेट ग्राहकांची संख्या ११.३६ कोटी होती. राज्यातील दूरध्वनी व भ्रमणध्वनी जोडण्यांचा तपशील तक्ता ९.४१ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.४० राज्यातील टपाल सेवेची माहिती

		(संख्या)	
तपशील	क्षेत्र	२०२३-२४	२०२४-२५
टपाल कार्यालये	ग्रामीण	१२,४९७	१२,५०५
	नागरी	१,२७५	१,२७२
	एकूण	१३,७७२	१३,७७७
टपाल पेट्या	ग्रामीण	३१,१२३	३०,४०४
	नागरी	६,२६३	६,३२१
	एकूण	३७,३८६	३६,७२५
डिलिव्हरी पोस्टमन (टपाल सेवकांसह)	ग्रामीण	९,३८१	९,४१७
	नागरी	५,९०४	७,४२७
	एकूण	१५,२८५	१६,८४४

आधार : जीपीओ, मुंबई

तक्ता ९.४१ राज्यातील दूरध्वनी व भ्रमणध्वनी जोडण्यांचा तपशील

सेवा पुरवठादार	२०२३-२४		२०२४-२५		२०२५-२६ ⁺	
	दूरध्वनी	भ्रमणध्वनी	दूरध्वनी	भ्रमणध्वनी	दूरध्वनी	भ्रमणध्वनी
एमटीएनएल	११.८६	२.४०	१०.४४	२.०९	८.३४	१.०६
बीएसएनएल	५.६१	५७.३०	६.७५	५३.०१	६.४२	५३.०४
भारती	१०.९६	३१७.९७ [§]	१२.४४	३२८.६२	१२.५७	३३३.२६
टाटा	८.२१	-	८.४२	-	३६.६७	-
वोडाफोन आयडीया	१.९९	३३२.३७	२.०४	३१०.२१	२.०५	३१२.४२
रिलायन्स/जिओ	१२.४६	५६६.०२	१३.१४	५६३.०३	१३.८७	५७१.३३
रिलायन्स कॉम	०.४४	०.००	०.३९	०.००	०.३७	०.००
एकूण	५१.५४	१,२७६.०५	५३.६२	१,२५६.९६	८०.२९	१,२७१.११

§ भारती व टाटा टेली सर्व्हीसेस एकत्रित

+ सप्टेंबर पर्यंत

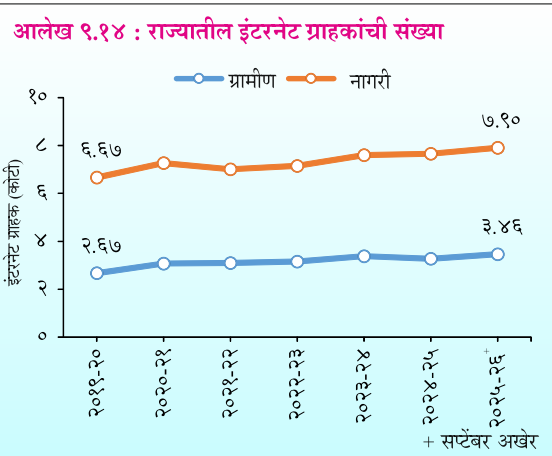
आधार : भारतीय दूरसंचार नियामक प्राधिकरण

९.३६ सार्वजनिक वाय-फाय हॉटस्पॉट या क्षेत्रामध्ये निशुल्क वाय-फाय इंटरनेट वापरता येते. हे क्षेत्र मॉल्स, कॅफे, विमानतळ, स्टेडियम, उद्याने, इत्यादी ठिकाणी आहे. राज्यात सप्टेंबर २०२५ अखेर ५,२७२ सार्वजनिक वाय-फाय हॉटस्पॉट, २४,२६७ ॲक्सेस पॉइंट आणि ६,९५,३५२ वाय-फाय वापरकर्ते आहेत.

९.३७ **भारतनेट:** भारतनेट टप्पा-१ मध्ये राज्यातील १५,३७९ ग्रामपंचायती ऑप्टिकल फायबर केबल द्वारे जोडल्या आहेत. भारतनेट टप्पा-२ (महानेट - १) हा प्रकल्प राज्यातील २६ जिल्हे, १५३ तालुके आणि सुमारे १२,५१३ ग्रामपंचायती मध्ये सुमारे ५६,०६७ किमी लांबीच्या ऑप्टिकल फायबर नेटवर्कद्वारे हाय स्पीड इंटरनेट जोडणी उपलब्ध करण्यासाठी राबविला जात आहे. माहे नोव्हेंबर २०२५ पर्यंत या प्रकल्पाचे सुमारे ७६ टक्के काम पूर्ण झाले आहे.

९.३८ **अर्बन महानेट:** राज्यात अर्बन महानेटद्वारे किफायतशीर दराने हाय स्पीड ब्रॉडबँड जोडणी पुरविण्यात येते. अर्बन महानेटद्वारे नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांसह राज्य शासनाच्या विविध कार्यालयांमधून जी२सी आणि जी२जी सारख्या ई-गव्हर्नन्स सेवा पुरविण्यात येत आहे. या प्रकल्पा अंतर्गत नोव्हेंबर २०२५ पर्यंत राज्यातील ३,८६३ ठिकाणी इंटरनेट जोडणी पुरविण्यात आली आहे.

* * * * *

परिशिष्ट १.१

राज्यातील विजेची स्थापित क्षमता, निर्मिती व वापर

बाब (१)	१९६०-६१ (२)	१९७०-७१ (३)	१९८०-८१ (४)	१९९०-९१ (५)	२०००-०१ (६)	२०१०-११ (७)	२०२०-२१ (८)	२०२४-२५ (९)
अ. स्थापित क्षमता (मेगावॅट)								
अ-१ राज्यातील स्थापित क्षमता-								
(१) औष्णिक	४७७ ^९	१,०६५ ^९	२,७७१	६,४६२	८,०७५	९,६६५	२१,१७६	२१,०२६
(२) नवीकरणीय ऊर्जा	--	--	--	--	--	३,४०८	९,८४६	१४,११३
(३) जलजन्य	२८२	८४४	१,३१७	१,५५२	२,८७४	३,०६६	३,०६१	३,०६१
(४) नैसर्गिक वायुजन्य	--	--	--	६७२	१,८२०	२,७१४	२,८१९	२,८१९
एकूण (अ-१)	७५९	१,९०९	४,०८८	८,६८६	१२,७६९	१८,८५३	३६,९०२	४१,०१९
अ-२ स्थापित क्षमतेत महाराष्ट्राचा हिस्सा								
(१) राष्ट्रीय औष्णिक ऊर्जा महामंडळ	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	२,०४८ [@]	४,६८६	७,१३१	७,१३१
(२) अणुशक्ती महामंडळ	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	१३७	६९०	६९०	१,०६९
(३) नवीन आणि नवीकरणीय उर्जा मंत्रालय	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	१२३	१२३
एकूण (अ-२)	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	उ.ना.	२,१८५	५,३७६	७,९४४	८,३२३
एकूण (अ-१ + अ-२)	७५९	१,९०९	४,०८८	८,६८६	१४,९५४	२४,२२९	४४,८४६	४९,३४२
ब. निर्मिती (दशलक्ष युनिट)								
(१) औष्णिक	१,९०३ ^९	३,३९२	११,४१६	२८,०८५	४९,३७७	५२,७९६	८७,६९०	१,०९,११०
(२) नवीकरणीय ऊर्जा [#]	--	--	--	--	--	५,११८	१५,८१३	२१,११२
(३) जलजन्य	१,३६५	४,५३३	६,४४८	५,६१५	४,८८९	६,३७४	५,५९३	५,१५५
(४) नैसर्गिक वायुजन्य	--	--	--	२,७३०	६,९४३	१८,७२९	५,९६४	४,७९४
एकूण	३,२६८	७,९२५	१७,८६४	३६,४३०	६१,२०९[#]	८३,०१७	१,१५,०६०	१,४०,१७९
क. वापर (दशलक्ष युनिट)								
(१) औद्योगिक	१,८५३	५,३१२	८,१३०	१४,७०६	१८,३६३	३४,४१६	४४,१०९	६५,४५९
(२) घरगुती	२६०	७३२	१,७७९	५,०६५	११,१७२	१९,५४६	३०,२२९	३७,२११
(३) कृषी	१५	३५६	१,७२३	६,६०४	९,९४०	१६,२५७	३३,९२४	३८,४२८
(४) वाणिज्यिक	१९८	५४७	९४९	२,०६८	४,१०५	११,५२७	९,४१५	१६,३०२
(५) रेल्वे	३३९	४२१	७६६	९७०	१,५८१	२,१८८	१३५	३८५
(६) सार्वजनिक पाणी पुरवठा	३५	१४६	३३०	उ.ना.	१,१९९	१,९८३	६,०९०	७,५०६
(७) सार्वजनिक दिवाबत्ती	२०	७४	१५९	२९१	५५१	८४६		
(८) इतर	--	६२	१९८	२६७	३७८	६३३	७८९	९३३
एकूण	२,७२०	७,६५०	१४,०३४	२९,९७१	४७,२८९	८७,३९६	१,२४,६९१	१,६६,२२४
ड. दरडोई विजेचा अंतिम वापर (युनिट)								
(१) औद्योगिक	४६.८	१०५.४	१२९.५	१९५.४	१९१.२	३०७.२	३५५.८	५११.७
(२) वाणिज्यिक	५.०	१०.९	१५.१	२७.५	४२.७	१०२.९	७६.०	१२७.४

टीप - (१) उपलब्ध आकडेवारी केवळ सार्वजनिक विद्युत व्यवसायी यंत्रणेची आहे

उ.ना. उपलब्ध नाही

(२) @ यात राष्ट्रीय औष्णिक ऊर्जा महामंडळ व अणुशक्ती महामंडळाकडील वाटप न झालेला तसेच गोवा राज्याचा शिलकी ३२३ मेगावॅटचा अतिरिक्त हिस्सा समाविष्ट आहे

(३) # यात बंदिस्त वीज व नवीकरणीय ऊर्जेची (महावितरणला विकलेली) आकडेवारी समाविष्ट आहे

(४) \$ यात तेलजन्य ऊर्जेची आकडेवारी औष्णिक ऊर्जेत समाविष्ट आहे

(५) टाटा पॉवर कं. मर्या. व अदानी इलेक्ट्रिसिटी मुंबई मर्या. वगळून इतर खाजगी कंपन्यांची स्थापित क्षमता व निर्मिती सीइएच्या वेबसाईट अहवालानुसार दिली आहे

(६) १ युनिट = एक किलो वॅट तास

आधार - (१) केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण

(२) महानिर्मिती

(३) महावितरण

(४) बेस्ट

(५) महाऊर्जा

(६) टाटा पॉवर कं. मर्या.

(७) अदानी इलेक्ट्रिसिटी मुंबई मर्या.

परिशिष्ट १.२

राज्यातील रस्त्यांची प्रकारानुसार लांबी
(राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषद यांच्या देखभालीखालील)

(किमी)

अ.क्र.	वर्ष	राष्ट्रीय महामार्ग	प्रमुख राज्य महामार्ग	राज्य महामार्ग	प्रमुख जिल्हा रस्ते	इतर जिल्हा रस्ते	ग्रामीण रस्ते	एकूण
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)
१	१९६५-६६	२,३६४	--	१०,५२८	१२,६२८	८,७४४	१७,५२४	५१,७८८
२	१९७०-७१	२,४४५	--	१४,२०३	१७,६८४	११,०१२	२०,०२०	६५,३६४
३	१९८०-८१	२,९४५	--	१८,९४९	२५,२३३	२५,४०४	६८,६००	१,४१,१३१
४	१९९०-९१	२,९५९	--	३०,९७५	३८,९३६	३८,५७३	६१,५२२	१,७२,९६५
५	२०००-०१	३,६८८	--	३३,२१२	४६,७५१	४३,६९६	८९,५९९	२,१६,९४६
६	२००६-०७	४,३६७	--	३३,६७५	४९,१४७	४५,६७४	१,००,८०१	२,३३,६६४
७	२००७-०८	४,३६७	--	३३,८००	४९,३९३	४५,८८६	१,०२,१४९	२,३५,५९५
८	२००८-०९	४,३६७	--	३३,९३३	४९,६२१	४६,१४३	१,०३,६०४	२,३७,६६८
९	२००९-१०	४,३७६	--	३४,१०२	४९,९०१	४६,८१७	१,०४,८४४	२,४०,०४०
१०	२०१०-११	४,३७६	--	३४,१०३	४९,९३६	४६,८९७	१,०६,४००	२,४१,७१२
११	२०११-१२	४,३७६	--	३४,१५७	५०,२५६	४७,५२९	१,०६,६०१	२,४२,९१९
१२	२०१२-१३	४,३७६	६,६९४	२७,५२८	५०,२५६	४७,५७३	१,०६,७४५	२,४३,१७२
१३	२०१३-१४	५,८५८	६,३३७	३३,९६३	५०,२३२	५२,७६१	१,१४,५५७	२,६३,७०८
१४	२०१४-१५	४,७६६	६,१६३	३३,८६०	५०,५८५	५८,११५	१,४५,८७९	२,९९,३६८
१५	२०१५-१६	४,९०१	५,२४९	३३,६९५	५२,२७५	५६,५६४	१,५३,४३५	३,०५,११९
१६	२०१६-१७	७,६८२	३,९७१	३०,७७६	५१,६२७	५६,३३६	१,५३,९४६	३,०४,३३६
१७	२०१७-१८	१०,१९५	३,२७२	२९,१५१	५५,०३०	५३,९२४	१,५२,२७२	३,०३,८४३
१८	२०१८-१९	१०,३००	२,९६७	२८,४६६	६०,५३१	४९,२०६	१,५७,१२७	३,०८,५९७
१९	२०१९-२०	१७,७२६	२,९६७	२९,०३०	६३,८८६	४७,३९८	१,४८,३३५	३,०९,३४२
२०	२०२०-२१	१८,०८९	२,९००	२९,३८८	६८,३५०	४६,४०८	१,५७,९८०	३,२३,११५
२१	२०२१-२२	१८,३६६	२,६२२	२९,२६५	६८,५३५	४५,३७१	१,५९,७१४	३,२३,८७३
२२	२०२२-२३	१८,३६६	२,७१६	३०,४६५	७१,५७४	४३,२२९	१,५९,१३९	३,२५,४८९
२३	२०२३-२४	१८,३६६	२,६९२	३०,९२२	७४,१७८	४२,०३९	१,७१,१५१	३,३९,८४८
२४	२०२४-२५*	१८,३६६	२,६९२	३१,५३२	७४,७९७	४२,२१७	१,७६,२१८	३,४५,८२२

* अस्थायी

टीप - (१) १९८७ पर्यंतच्या रस्ते लांबीची विभागणी १९६१-८१ रस्ते विकास योजनेनुसार आणि १९८७-८८ पासून ही विभागणी १९८१-२००१ रस्ते विकास योजनेनुसार केली आहे

(२) सन १९६५-६६ ते २०११-१२ करिता राज्य महामार्गात प्रमुख राज्य महामार्गाचा समावेश आहे

(३) सन २०१२-१३ पासून रस्ते लांबीची विभागणी २००१-२१ रस्ते विकास योजनेनुसार आहे

(४) सन २०२३-२४ पासून इतर जिल्हा रस्ते व ग्रामीण रस्त्यांची माहिती ग्रामविकास विभागाकडून

(५) आकडे संक्षिप्तात दिल्याने जुळतीलच असे नाही

आधार - १) सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र शासन

२) ग्राम विकास विभाग, महाराष्ट्र शासन

परिशिष्ट १.३

जिल्हानिहाय रस्त्यांच्या लांबीचे रुंदीनुसार वर्गीकरण
(राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषद यांच्या देखभालीखालील)

(किमी)

अ. क्र.	जिल्हा		साध्य लांबी २०२४-२५*			
	रूंदी (मीटर)	७.००	५.५	३.७५	इतर [§]	एकूण
(१)	(२)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)
१	बृहन्मुंबई	२५	०	०	०	२५
२	ठाणे	५९१	२६५	६४४	२,५५२	४,०५२
३	पालघर	८२१	७९१	३४८	५,१३९	७,०९८
४	रायगड	१,१७०	५६२	८५२	५,४९३	८,०७७
५	रत्नागिरी	८६८	७६८	१,८७१	६,६२०	१,०१२८
६	सिंधुदुर्ग	३९२	८१३	१,०२१	५,८८४	८,११०
	कोकण विभाग	३,८६६	३,१९९	४,७३६	२५,६८८	३७,४८९
७	अहिल्यानगर	१,६५७	१,४९०	३,७७१	१३,८९२	२०,८१०
८	नाशिक	१,९०९	१,८७८	२,७२९	१३,९६३	२०,४७९
९	धुळे	१,०३०	६९४	१,०५६	४,०४७	६,८२८
१०	नंदुरबार	६१३	५३१	९९१	५,२६७	७,४०२
११	जळगाव	१,१४०	१,५१३	२,४१७	९,७४०	१४,८१०
	नाशिक विभाग	६,३४९	६,१०७	१०,९६४	४६,९०९	७०,३२९
१२	पुणे	२,२४५	१,६४०	४,१६४	१२,१६३	२०,२१२
१३	सातारा	१,०४९	१,०८८	२,७६६	८,११२	१३,०१५
१४	सांगली	१,०५५	१,१२१	२,५०६	७,९२२	१२,६०३
१५	कोल्हापुर	१,२१३	१,३४०	१,४५६	५,५१०	९,५१९
१६	सोलापूर	१,६६८	८७७	३,७७३	१०,६९५	१७,०१४
	पुणे विभाग	७,२३०	६,०६६	१४,६६४	४४,४०२	७२,३६२
१७	छत्रपती संभाजीनगर	१,१२८	५५९	१,९५६	६,९९९	१०,६४२
१८	जालना	९०२	४५५	१,४२८	५,२०८	७,९९३
१९	परभणी	६१६	१७६	७७५	३,४७६	५,०४२
२०	हिंगोली	४९२	१५४	९३२	२,४४३	४,०२१
२१	नांदेड	१,९१२	७१८	३,३६९	६,८२७	१२,८२६
२२	बीड	१,४८९	६४३	२,४७३	८,५५६	१३,१६१
२३	धाराशिव	७९१	९५०	१,३०८	४,८८५	७,९३४
२४	लातूर	९९३	१,३५६	१,९७५	४,३९१	८,७१६
	छत्रपती संभाजीनगर विभाग	८,३२४	५,०११	१४,२१६	४२,७८४	७०,३३५
२५	बुलढाणा	१,१४२	८४५	२,४३१	५,१६७	९,५८५
२६	अकोला	५३४	२०३	७६८	२,४९५	४,०००
२७	वाशिम	५५०	१७०	१,०२७	३,३०३	५,०५०
२८	अमरावती	१,२८६	५३८	१,७५१	७,२२७	१०,८०२
२९	यवतमाळ	१,४२४	७७५	१,०३९	१०,०३०	१३,२६८
	अमरावती विभाग	४,९३५	२,५३१	७,०१६	२८,२२३	४२,७०५
३०	वर्धा	७८१	२८७	८६७	३,४६८	५,४०२
३१	नागपूर	१,३२७	८७७	१,७२९	१०,६९३	१४,६२६
३२	भंडारा	४३१	२५७	६५६	४,८९८	६,२४३
३३	गोंदिया	४८१	३८४	८९८	५,७७९	७,५४१
३४	चंद्रपुर	१,१७८	७०४	१,७१७	६,१६५	९,७६५
३५	गडचिरोली	८३२	५५४	१,२०७	६,४३३	९,०२६
	नागपूर विभाग	५,०३१	३,०६३	७,०७३	३७,४३६	५२,६०३
	महाराष्ट्र राज्य	३५,७३५	२५,९७७	५८,६६९	२,२५,४४२	३,४५,८२२

टीप: आकडे संक्षिप्तात दिल्याने जुळतीलच असे नाही

* अस्थायी

§ रस्त्यांच्या लांबीमध्ये इतर जिल्हा रस्ते आणि ग्रामीण रस्त्यांचा समावेश

आधार - १) सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र शासन

२) ग्राम विकास विभाग, महाराष्ट्र शासन

परिशिष्ट १.४

राज्यातील मोटार वाहनांची संख्या

(१ जानेवारी रोजी)

अ.क्र.	वाहनांचा प्रकार	१९७१	१९८१	१९९१	२००१	२०११	२०२४*	२०२५*	२०२६*
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)
१	मोटार सायकली, स्कूटर व मोपेड	८३,९३०	३,४६,८२६	१६,९६,१५७	४४,०९,९०६	१,२०,६०,९९०	३,३३,२३,५२९	३,५४,४०,०८५	३,७८,१७,५७३
२	मोटार गाड्या, जीप आणि स्टेशन वॅगन्स	१,२२,५०८	२,२४,७५२	४,२३,५०५	९,०१,२७८	२३,८२,७८९	६६,८०,७४५	७१,७८,७५२	७७,१०,९५५
३	टॅक्सी कॅबज	१७,८०६	३१,३०२	४३,१६८	८६,४३८	१,८२,६७६	४,१९,९६४	४,७०,९१४	५,३३,६५१
४	स्वयंचलित रिक्शा	३,०४९	२९,४७४	१,२६,०४९	४,०७,६६०	६,४४,०३७	११,६३,०१७	१२,२२,८३८	१२,९६,४३३
५	स्टेज कॅरेजेस	१०,२५०	१३,७८९	१८,२०३	२७,२८६	३४,०६१	४६,०१५	४७,३९७	५०,९२४
६	कॉन्ट्रॅक्ट कॅरेजेस	--	१,४९८	३,९८०	१३,९७५	३१,४५९	७७,९६४	८४,४६३	९४,३७७
७	मालमोटारी -								
	(१) डिझेल इंजिन	३४,९८७	८७,०७९	१,८०,८८३	३,४१,३४४	८,७८,२३९	२१,३७,०६१	२२,१३,२४६	२४,४१,९०५
	(२) पेट्रोल इंजिन	२१,७९१	१८,००५	१३,७७४	५७,३१७	७७,१८९	२७,७२०	३१,८४६	१,३८,२८८
	(३) इतर (सीएनजी, एलपीजी, इ.)	--	--	--	उ.ना.	उ.ना.	९९,४८५	१,६०,५८२	३,९३,४५४
	(४) विद्युत	--	--	--	--	--	९३५	१२,२३६	१९,२८३
८	रुग्णवाहिका	४४१	९२५	२,२३३	४,०२५	९,६००	२२,५०६	२४,४२३	२६,००२
९	शाळेच्या बसेस	४९१	५९४	१,०२५	१,७१४	६,११७	३६,२३१	३८,४१०	४०,८३६
१०	खाजगी प्रवासी वाहने	८१०	२,१७१	४,६२२	५,८१५	९,४२१	१४,०९९	१४,५०८	१५,१२६
११	जोड वाहने (ट्रॅलर)	७,०७५	२३,१७३	६०,८५८	१,६७,८५६	२,८४,६९६	४,८३,८४४	४,९८,८०८	५,२०,०६३
१२	ट्रॅक्टरस	७,८२१	२४,०७९	६१,०८८	१,७२,५७८	३,५८,५५६	११,६१,२०८	१२,४७,३८३	१५,९३,४६७
१३	इतर	८१०	१,३१९	५,०४०	९,८७२	२९,८२९	१,१९,८००	१,३९,१७६	१,५७,२२५
	एकूण	३,११,७६९	८,०४,९८६	२६,४०,५८५	६६,०७,०६४	१,६९,८९,६५९	४,५८,१४,१२३	४,८८,२५,०६७	५,२८,४९,५६२
	दर लाख लोकसंख्येमागे मोटार वाहनांची संख्या	६१८	१,३०९	३,३५३	७,१८६	१५,११९	३६,०८७	३८,१६६	४१,०००
	राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषद यांच्या देखभालीखालील असलेल्या दर किमी रस्ते लांबीमागे मोटार वाहनांची संख्या	५	६	१५	३१	७१	१४१	१४९	१५३
	दर लाख लोकसंख्येमागे रुग्णवाहिकांची संख्या	०.९	१.५	२.८	४.४	८.५	१८	१९	२०

आधार - परिवहन आयुक्त कार्यालय, महाराष्ट्र शासन

* अस्थायी

उ.ना. उपलब्ध नाही